

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Kunskapen, professionen och makten – En kvalitativ studie om socionomens villkor och förutsättningar

SW2227, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 30 hp
Scientific Work in Social Work, 30 Higher education credits
Avancerad nivå
2012-05-28
Författare: Tanja Jääskeläinen
Handledare: Anders Törnqvist

ABSTRACT

Title: Knowledge, profession and power
– A Qualitative study about the social worker’s terms and qualifications.

Author: Tanja Jääskeläinen

Supervisor: Anders Törnqvist

Keywords: *Knowledge, profession, power and social worker*

My main purpose with this study is to investigate how the social worker relates to knowledge, power and profession. From this purpose has also the concept “to be a social worker” emerged.

The study is based on a qualitative study and consists of semi-structured interviews with seven social workers from different fields of expertise.

The result of the study shows that the knowledge is dependent of different fields of expertise. But in the contact with the client, regardless of field of expertise, the knowledge is gathered through a reflective pattern. Through theoretical attempts and earlier experience from social workers, this is brought to life in this unique meeting. Knowledge is in constant movement. The social worker as a professional actor is dependent on organizational circumstances but also with the benchmark that social work is cross-disciplinary and lacks a common substance. This weakens the profession through its obscure frames. When the power is obvious it’s easier to relate to, it gives clear frames. At the same time the power can be something that limits the social workers’ acting space and ends up in conflict with the values and standards of the social worker. A social worker needs, in the meeting with the client, qualities like curiousness, reliability, competence and humbleness. These are qualities that show that the client is important. The social worker believe that coaching and time for reflection is of great importance to be able to develop and to practice the task professionally.

ABSTRAKT

Titel:	Kunskapen, professionen och makten – En kvalitativ studie om socionomens villkor och förutsättningar
Författare:	Tanja Jääskeläinen
Handledare:	Anders Törnqvist
Nyckelord:	<i>Kunskap, profession, makt och socionom</i>

Mitt huvudsakliga syfte med studien är att undersöka hur socionomen förhåller sig till kunskap, makt och profession. Utifrån detta syfte har även; att vara socionom vuxit fram.

Studien är baserad på en kvalitativ studie och består av semi strukturerade intervjuer med sju socionomer från spridda socionomfält.

Resultatet av studien visar att kunskapen är beroende av olika socionom fält. Men i mötet med klienten oavsett fält hämtas kunskap genom ett reflekterande mönster. Genom teoretiska ansatser och socionomens tidigare erfarenheter tas detta i bruk i det unika mötet. Kunskapen är i ständig rörelse. Socionomen som en professionell aktör är beroende av organisatoriska omständigheter men också med utgångspunkt i att socialt arbete är tvärvetenskapligt och saknar en gemensam kärna. Detta försvagar professionen genom de otydliga ramarna. När makten är tydlig är den lättare att förhålla sig till, den ger tydliga ramar. Men samtidigt kan makt vara något som begränsar socionomens handlingsutrymme och hamnar i konflikt med socionomens egna värderingar och normer. Nyfikenhet, pålitlighet, kompetens och ödmjukhet är egenskaper, som är betydelsefulla i ett möte med klienten. Socionomerna menar att handledning och tid för reflektion är viktigt i förhållande till att utvecklas samt för att arbetet ska bedrivas professionellt.

Tack!

Först vill jag tacka Er alla engagerade socionomer som jag fått äran att intervjua! Ni har bidragit med att öka kunskapen och förståelsen för det sociala arbetet.

Tack också till min handledare, Anders Törnqvist som fört in mig på banan igen när det svajat.

Tack till Er som hjälpt och engagerat er med att finna respondenter till uppsatsen.

Bäste vännen Kicki tack för ditt stöd och korrekturläsning!

Till sist vill jag tacka mina finaste barn, Hannah & Nadja som stöttat och trott på mig under hela processen! Ni är livet!

Tanja

Majorna 27 maj 2012

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Abstract

Tack

Kapitel 1	1
Inledning	
Syfte	2
Frågor	2
Avgränsning	3
Begrepp	3
Uppsatsens disposition	3
Kapitel 2	4
Forsknings översikt och teoretiska perspektiv	
Kunskap	5
Socialt arbete och kunskap	5
Kunskapens villkor för socionomen – en forsknings översikt	5
Evidensbaserad kunskap en möjlig väg?	7
Reflexivt socialt arbete – teori	9
Profession	11
Profession – en forsknings översikt	11
Den professionella socionomen	12
Brantes teoretiska ansatser	14
Makt	15
Att förstå makt – en forsknings översikt	15
Makt och socialt arbete	15
Maktens tre dimensioner – teori	17
Att vara socionom	18
Hantverket	18
Sammanfattning	19
Kapitel 3	21
Metod	
Val av metod	21
Urval	21
Intervjuerna	22
Förförståelse	24
Bearbetning, analys av intervjuerna	24
Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	25
Etiska överväganden	26
Metoddiskussion	26

Kapitel 4	28
Resultat och analys	
Presentation av socionomerna	28
Kunskap och utbildning	28
Evidensbaserad kunskap	31
Reflexivitet – en kunskap	33
Professionellutmaning	35
Professionaliseringens möjligheter	37
Professionens dilemma – snäv definition	38
Mötet med makten	40
Maktens dimensioner	42
Att vara socionom	45
Socionomen	46
Förhållningssätt	47
Förutsättningar	47
Kapitel 5	49
Sammanfattning och avslutande diskussion	49
Kunskap och utbildning	49
Kunskapens färdriktning	49
Socionomernas kunskapssyn	50
Hur är en professionell socionom?	50
Det snäva sociala arbetet	51
Makt	51
Att vara socionom	52
Slutdiskussion	52
Källförteckning	53
Bilagor:	
Bilaga 1: Annonser; Akademikern	
Bilaga 2: Intervjuguide	

KAPITEL 1: INLEDNING

I takt med att välfärdsstaten utvecklades under sjuttioalet utformades även det sociala arbetet och olika sociala inrättningar växte fram i snabb takt. Tillväxten av de olika institutionerna byggdes till en början upp mer utifrån ideologi än vetenskap (Pettersson 2001; Meeuwisse Swärd 2001). Socialt arbete som profession fick nu en möjlighet att utvecklas. Forskningsämnet socialt arbete inrättades för första gången 1977 i Göteborg. Kort därefter etablerades detta även i Stockholm, Umeå och Lund (Bäck-Wiklund & Nygren 1999).

Nu tar ca 1700 socionomexamen i Sverige varje år (Högskoleverket 2009:36 R). Totalt finns det ca 40 900¹ verksamma socionomer (Statistiska Centralbyrån 2010). Yrkesfältet är brett, men de flesta arbetstillfällena finns inom den kommunala socialtjänsten. Man hittar även många socionomer inom skolan, sjuk- och hälsovården och det finns en betydande ökning inom frivillighetsorganisationerna. Kullberg (2011) visar i sin undersökning att det breda yrkesfältet gett socionomer möjlighet till flera yrkesområden genom specialisering och förändringar i organisationer², vilket även medfört en större autonomi och möjligheter att påverka och förändra. Den fortsatta kunskapsökningen inom socialt arbete märker man inte minst genom att allt fler socionomer examineras och att det är fler som söker sig till vidareutbildning inom ämnet. Därtill visar den nationella översyn som gjorts av Högskoleverket (2003:16 R) på en positiv riktning då det gäller kraven på utbildning³. Nyligen gjord utvärdering visar att trenden fortsätter i en positiv riktning (Högskoleverket, 2011:8 R).

Socionomens breda yrkesfält visar på en komplexitet i flera avseenden: man har ett brett yrkesfält med många gånger otydliga ramar och parallellt finns fält som styrs av regler, juridik och samhällliga förhållanden och normer. Socionomutbildningen har gjort stora framsteg de senaste decennierna, främsta handlar det om en kunskapsutveckling som i sin tur leder oss in i professionens domäner. Anspråk på det professionella ger nya möjligheter, men ger också nya funktioner så som en roll av att vara expert. Var socionomen än befinner sig är makt något som socionomen måste förhålla sig oavsett yrkesfält. Hur denna utveckling ses och hur den inverkar på rollen som socionom vill jag undersöka. Vad innebär det att vara socionom tre till fem år efter utbildningen?

Kunskapsbasen inom det sociala fältet innehåller en mångfald av olika teorier och metoder och här har skett en stark ökning under åren. Högskoleverkets rapport (2009:36 R) framhåller att de flesta universiteten anser att de förutsätts ha en bredd av olika teorier och metoder för att fånga upp komplexiteten i samhället. Förhållandet är inte enbart något som är positivt utan har sina svårigheter. Dellgran och Höjer (1996) menar att teoriblandningen orsakas av två grundföreställningar: det breda och varierande yrkesfältet och en oklar yrkesroll med låg status i kombination med ett kunskapsfält i utveckling som söker efter nya teorier från olika kunskapsfält.⁴ Jag kommer att återkomma till detta längre fram.

---

¹ Avser år 2008. Det fanns sammanlagt 40 900 förvärvsarbetande socionomer inkluderat 10 500 social omsorgsutbildade.

² Kullberg benämner detta som horisontell karriär.

³ Förbättringar gäller främst undervisning samt integrering av teori och praktik (Högskoleverket, 2003:16 R).

⁴ Begreppet eklekticism återkommer i studien för att förklara den teoriinhämtning från olika kunskapsfält som präglar det sociala arbetet och teorianvändning.

Spridningen på olika yrkesfält bidrar till en tvetydig roll. Kunskapen är mångfasetterad och de normer som finns är otaliga. Normerna växlar inte enbart utifrån den enskilda socionomens syn utan även utifrån samhällets syn på sociala problem. Svensson (2007:31) beskriver detta på följande sätt: ”*Socialt arbete är en normaliseringspraktik som strävar efter det normala.*” En strävan efter det normala eller uppkomsten av att kategorisera människor som normala/onormala bygger på vem det är som definierar och har makten att ta sig an detta. Samtidigt vet vi att socionomerna har ett tungt och omtvistat arbete, där ekonomiska förutsättningar och andra organisatoriska förhållanden utmanar socionomens kompetens, kunnande och behandlingsinsatser. Ett exempel på detta är en nyligen gjord rapport av Akademikerförbundet SSR⁵ (2011) som visar på en markant ökning av arbetsbelastningen inom socialförvaltningen, som följd av detta har sjukskrivningar samt uppsägningarna ökat. Vidare visar undersökningen att resurserna minskat på flera olika områden. Socionomens roll innefattar mycket makt, men även en maktlöshet. Med denna tanke kan man begripa och föreställa sig att utgångspunkterna som ges, inte alltid är gynnsamma för sociala arbetet, vilket även utmanar socionomens strävan efter professionalisering. (Abbott 1988) menar att genom kunskap kan professionella bättre än andra avgöra vad som bör göras i en komplex situation. Socionomens kunskapsbas med förutsättningar som ovan blir då sekundärt när strukturella förhållanden i egenskap av organisation, ekonomiska ramar och andra samhälleliga förhållanden spelar in. Det breda yrkesfältet och specialiseringen inom det sociala arbetet menar Svensson (2008) och Bergmark och Lundström (2006) är att det finns svårigheter att se socialt arbete som en sammanhållen profession.

Förhoppningen är att lyfta fram och synliggöra den komplexa roll som socialarbetare har. Det behöver inte alltid vara i sammanhang som innebär tvång eller utsatthet av olika slag, men arbetet medför att man ställs inför många svårigheter som ställer höga krav på den enskilda socionomen, och där givna omständigheter inte alltid ger tillfälle till en gynnsam arbetssituation.

Syfte

Denna studie kommer att handla om makt, profession och kunskap utifrån hur socionomen förhåller sig till dessa begrepp i sitt vardagliga arbete. Jag vill ta reda på hur socionomen, utifrån sin roll och en tid efter examen, reflekterar kring begreppen i sitt förhållningssätt till klienten och den verksamhet man arbetar i.

Frågor

Vilken kunskap ser socionomerna som betydelsefull?

Vad kännetecknar det professionella arbetet för socionomerna?

Hur förhåller sig socionomerna till makt i sin yrkespraktik?

Hur ser socionomerna på sig själva i yrket?

---

⁵ Syftet var att undersöka arbetssituationen inom socialtjänsten. Den genomfördes 2010 som en Web-enkät till förtroendevalda inom kommun och storstädernas stadsdelar. Resultatet bygger på 175 svar.

Avgränsning

Socionomerna i undersökningen arbetar/har arbetat inom vissa socionomfält. Dessa fält presenteras i metod kapitlet. Vilket innebär att alla socionomfält inte är representerade i studien.

Begrepp

Kommer att förklaras under fotnoter.

UPPSATSENS DISPOSITION

Uppsatsen är disponerad på följande sätt:

Kapitel 1 Studiens inledning och bakgrund samt syfte och frågeställning.

Kapitel 2 presenteras en övergripande tidigare forskning samt teorierna jag valt att utgå ifrån i min analys. Den inleds med att presentera synen på kunskap på ett allmänt plan för att sedan placera kunskap inom socialt arbete utifrån teori. På samma sätt introducerar jag profession och makt. Slutligen presenteras tidigare forskning kring socionomens förhållningssätt i sin yrkesroll.

Kapitel 3 beskriver jag hur jag kommit till väga för att samla in för att besvara uppsatsen frågeställningar. Här förklaras hur metodval, urval, datainsamling och analys gått till samt diskuteras etiska överväganden och metodens styrkor och brister.

Kapitel 4 Här presenteras det empiriska materialet. Här möter vi socionomerna som berättar om sina erfarenheter av socionom fältet. Jag har valt att presentera både empiri och analys för att ge en mera sammanhängande bild. Inledningsvis presenteras min förförståelse.

Kapitel 5 Sammanfattning och avslutande diskussion samt studiens huvudsakliga resultat.

KÄLLFÖRTECKNING

Bilagor

Bilaga 1: Annonser, Akademikerförbundet SSR

Bilaga 2: Intervjuguide

KAPITEL 2: FORSKNINGSÖVERSIKT OCH TEORETISKA PERSPEKTIV

I följande kapitel ringas mitt intresseområde in. Jag kommer ge en överblick över forskningsområdet och vissa intressanta studier som är av betydelse för min undersökning och fördjupa mig kring ämnet. Teorin använder jag för att ringa in socionomernas tankar och inställning och hur vi ska förstå socionomen i ett sammanhang av samhälle, organisation och klient. Jag kommer till en början fokusera på kunskap därefter profession, makt och slutligen socionomens förhållningssätt utifrån sin yrkesroll.

För att få relevant ämneslitteratur har jag använt mig av olika sökmotorer: Google Scholar, Gunda och Libris och senare i processen från IBSS (International Bibliography of the Social Science), Social Services Abstracts, Sociological Abstracts. Till en början har jag sökt på ord som *makt i socialt arbete*, *profession* och *kunskap* som skilda ord, och jag har även skrivit dessa i kombination med varandra. Jag har sökt på engelska sökmotorer ord som Power, Knowledge och profession. Dessa begrepp har gett mig en ingång till andra ord som relaterar till mitt ämne. De olika kapitlen har sedan krävt olika sökord; Reflection, Critical reflection, Evidence based practice. Jag har även hittat artiklar via vetenskapliga tidskrifter.

Den mesta litteraturen har jag fått via andra angränsande studiers referenslistor för att hitta artiklar, studier och böcker. Jag har även fått råd av bekanta samt handledaren.

Utgångspunkten är hur socionomerna förhåller sig till makt, kunskap och profession. Utöver detta har det under processens gång vuxit fram frågor kring socionomen som aktör, vilket jag inte kunnat bortse ifrån – nämligen socionomernas förhållningssätt och hur de reflekterar kring begreppen, vilket också formar socionomens möte med klienten.

Jag har valt att dela upp de olika huvudfrågorna *kunskap*, *profession*, *makt* och *att vara socionom*. I den första delen har jag valt att visa på kunskapens omständigheter, med utgångspunkt från tidigare forskning. Därefter diskuteras kunskapen utifrån socionomens perspektiv och vilken betydelse den fått för socionomens kunskapsutveckling. Även här har jag inriktat mig på den tidigare forskningen, emedan diskuteras detta utifrån hur den vetenskapliga kunskapen producerats på universiteten. Avsaknaden av kunskap inom vissa fält och vilka konsekvenser detta medfört är annat som lyfts i denna del. För att fånga in socionomens syn och förhållande till vilken kunskap som varit betydande har vissa karaktäristiska drag vuxit fram, och blivit betydande under analysen. Socionomerna formar och utvecklar kunskapen i det vardagliga arbetet i en *cirkulär process*, där teorin om en reflexiv kunskap blir mina *glasögon* för att förklara socionomens förhållningssätt.

Professionsforskningen diskuterar jag inledningsvis utifrån det moderna samhällets framväxt, för att sedan placera in socionomen i en strävan mot (en) profession. Jag har valt att lyfta fram teorin utifrån *en bred* och *en snäv definition*. Denna teori visar att socionomen är beroende av yttre faktorer som begränsar socionomen i strävan mot en enhetlig profession.

Makt är något som alltid är närvarande i socialt arbete och socionomen ingår i olika professionella sammanhang: organisationer och andra kontexter som kännetecknas av otydlighet och normer. Som en teoretisk grund har jag valt att se närmare på makt utifrån *tekniker*, *subjekt* och *upplevelse*. De givna begreppen ska ge hjälp att förstå varför makten ter sig som den gör och hur socionomen löser maktens dilemman i relation till sig själv och

Att vara socionom är ett tema som vuxit fram ur de olika perspektiven. Här har jag valt att se på socionomen utifrån tidigare forskning, men också placera socionomens förhållningssätt utifrån ovan nämnda teorier.

KUNSKAP

Socialt arbete och kunskap

Grunderna för kunskapsutvecklingen på universiteten eller de så kallade *experterna*, som i detta fall är de som representerar universiteten och forskarna, avser att minska avståndet mellan kunskap och handling (Brante 1984). Målet är att genom den systematiserade kunskapen och den trovärdighet som detta medför ge tillförlitlighet och kompetens som leder till lämpliga åtgärder (Brante 1984; Dellgran & Höjer 2000). Brante fångar upp och visar på essensen av vad kunskap är och vad den ska leda till. Därtill skriver Brante att: *"(...)vetenskapen är inte någon isolerad eller autonom företeelse. Tvärtom ingår den i komplex ekonomiska, politiska och ideologiska relationer med det omgivande samhället"* (Brante 1984:85). Vetenskapen är något som även fått en betydelse för globaliseringen (Brante 2009). Med detta sagt så är kunskap något som ständigt är i rörelse och beroende av den tid vi lever i samt den kontext vi befinner oss i. I enlighet med ovan givna samband ska även vetenskapen stärka professionen och ge den legitimitet i yrkesfältet (Dellgran & Höjer 2001:282).

Kunskapens villkor för socionomen – en forskningsöversikt

Socionomutbildningens ambition är att förse varje enskild student med en genomgripande förberedelse för sin kommande roll och ge goda behörigheter för vidareutveckling inom kompetensen (Meeuwisse & Swärd 2001), och rusta studenterna med ett kritiskt förhållningssätt (Bergmark & Lundström 1998). Grundläggande kunskap för socialarbetaren är att förstå hur sociala problem uppstår och hur de rent historiskt sett ut. Hur samverkar samhälle med individ? Och hur fungerar välfärdssystemen? Frågor som dessa är styrda även av ett juridiskt system. Närmare bestämt är kunskapsbildningen och kunskapsanvändningen i socialt arbete beroende av olika villkor och komplexa sociala processer (Nygren, Blom, Morén 2009). Bäck-Wiklund och Nygren (1999) lyfter frågan om att förhoppningarna med utbildningen och den utveckling som skulle komma med nya metoder och en ökad teorianvändning skulle lösa de sociala orättvisorna. Men som vi så ofta hör idag är tendensen att det går åt motsatt riktning.

Dellgran och Höjer (2000) har i sin studie⁶ inriktat sig bland annat på hur vetenskaplig kunskap producerats på universiteten. Syftet är att se vad forskningsämnet socialt arbete under de första tjugo åren karaktäriserats av. Dellgran och Höjer (ibid.) har tittat på vilka ämnen som forskats på, men lika viktigt har det varit att se vilka områden det inte forskats på. Teorin och metodval har varit de områden man speciellt tittat på. Studien visar att de kvalitativa metoderna dominerat stort (intervjuer, observationer och analyser av texter). De teoretiska ansatserna skiftar på olika sätt. Det kommer jag inte att fördjupa mig i, det mest intressanta

---

⁶ Avhandlingen heter: Kunskapsbildning, akademisering och professionalisering i socialt arbete (2000). Empiriska materialet innehåller samtliga doktorsavhandlingar fram till 1998(89), stort antal uppsatser på grund- och magisterutbildningen (507) i socialt arbete (1977-1997), C-uppsatser från sociologi, psykologi, pedagogik och social omsorg skrivna VT- 97 (74)samt texter och kursböcker som har haft sin grund att utveckla och presentera specifik teoribildning för socialt arbete (Dellgran & Höjer2000:69 f).

för mig är att se vilka teorier som är dominerande. Studien visar att de teorier som främst använts i avhandlingarna är från sociologin (ibid.) Dellgran och Höjer förklarar detta med att sociologin möjligtvis har legat närmast till hands för att svara på de frågor som ställts. En annan förklaring är att de första professorerna i socialt arbete var sociologer (Dellgran & Höjer 2000). Uppsatserna visar att referensernas betoning ligger på utvecklingspsykologin samt sociologin, men det föreligger en frånvaro av bl.a. juridik och socialpolitik (ibid.). Det visar sig också att väldigt få använder sig av referenser från forskning i socialt arbete. Men detta förhållande kommer alldeles säkert att ändra sig då allt fler söker sig till vidareutbildningar, menar skribenterna. Det finns skillnader på de olika utbildningsnivåerna då det gäller teori. Studien visar att skillnaderna i uppsatserna visar på en tvärvetenskaplig bredd där man hämtar inspiration från olika kunskapsfält (Dellgran & Höjer 2000). Kunskapsbasen i socialt arbete har tre olika förhållningssätt; inom praktiken, utbildningen och vetenskapen. Sällan används referenser från forskning i socialt arbete, det finns en differentiering mellan forskning och grundutbildning och dessutom finns det områden som inte forskas på nämnvärt. Som ovan nämnts refereras sällan till juridik och socialpolitiken (Dellgran & Höjer 2000). Kunskapsluckorna inom bl.a. myndighetsvården och tvångsvården och konsekvensen av det icke-studerade arbetsfält uttrycker Dellgran och Höjer (1996:11) på följande sätt: ”(...) *då det sociala arbetet utan teorier riskerar att bli offer för modetrender bland metoder och modeller som kan komma att styra det sociala arbetets framtida riktning.*”

Dellgran och Höjers (2000) studie visar att uppsatsarbetet akademiserats och ökat graden av vetenskaplighet på hela utbildningen, vilket i sin tur lett till att själva uppsatsmomentet som sådant har ökat den vetenskapliga statusen och legitimiteten. Denna progression ökar teoriutvecklingen då allt fler väljer att söka sig till utbildningen samt läsa på avancerad nivå, vilket tar oss ifrån amatörism och ett arbete som styrs mer av ideologi än vetenskap. Dellgran och Höjer (ibid:70) talar om att utvecklingen kan ses som att bemöta kritiken av socialt arbete, men också öppna upp för en mer professionell hållning och öka statusen för socialarbetaren. I strävan mot en professionalisering krävs en diskussion emellanåt kring det sociala arbetet utifrån en gemensam kärna där socialt arbete står i fokus för att se vilka kunskapsbehov som finns i framtiden och här menar Dellgran & Höjer (2001) att forskningen har en viktig del i arbetet. Det sociala arbetet bedrivs utifrån eklekticism och pluralism vilket försvårar att hitta en gemensam identitet, vilket även Bergmark och Lundström (1998) menar att det heterogena sociala arbetet har svårt att hitta gemensamt förhållningssätt.

I antologin *Vetandets villkor – socialt arbete som kunskapsområde* visar Espwalls (1999) undersökning⁷ att den mesta förankringen i socialt arbete hämtas främst ifrån USA, men även från de anglosaxiska länderna. Det är en risk i sig att vetenskapen utgår från västvärldens sätt att se på socialt utsatta vilket begränsar kraven på internationell forskning. Undersökningen visar även att artiklarnas karaktär på en utveckling mot ett eget språk och kultur som tenderar att sätta gränser mot andra kunskapsområden, Espwall menar att det kan anas en allmän uppfattning om vad socialt arbete och vetenskap är (ibid: 73). Däremot finns en avsaknad av vetenskapliga artiklar som kan härledas till det praktiska fältet. Liksom flera andra konstaterat är sociologin den disciplin som används främst i kunskapsutvecklingen inom socialt arbete, vilket påverkar teorianvändningen och inriktningen på metoderna menar Espwall (ibid:72).

Den unga vetenskapliga disciplin som socialt arbete är menar Folkesson (1999) (i ovan nämnda antologin) möjligen kan vara tecken på den akademiska osäkerheten, men också den särskilda roll och funktion som den har i samhället. Han problematiserar även det komplexa

---

⁷ Undersökningen utgår i att se hur svenska (vetenskapliga) artiklar refereras i tidsskriften Nordiskt Socialt Arbeid åren 1981-1994.

yttre och inre motsättningarna som visar sig i det sociala arbetet som försvårar det vetenskapliga arbetet.

Vilka metoder som främst används inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg har Bergmark och Lundström (1998) undersökt⁸. Intressant för mig är att bedöma hur man ser på metoderna man använder sig av eller hur de uppfattas av de tillfrågade. Det finns en mängd metoder (insatser) som tillämpas och det finns en ambition mot en professionalisering och en vilja mot ökad kunskap. Resultatet visar att de metoder som används i det vardagliga arbetet utbildas i väldigt liten utsträckning vid socialhögskolorna, kunskapen får man via fackmän och fortbildning inom organisationen. Bergmark och Lundström (ibid.) menar att det finns en kontrovers mellan utbildning och praktik där man har svårt att undersöka det sociala arbetets metoder genom akademisk granskning. Slutsatsen visar också att det finns en svag koppling mellan grundutbildning och praktik.

Kraven på att sociala arbetet att kunna utvärdera arbetsmetoderna har haft en stor inverkan på utvecklingen⁹ inom socialt arbete och en strävan mot ökad kunskap och en ökad professionalisering. Pettersson (2001; se även Dellgran & Höjer 2000) poängterar att utvecklingen inte kommer från professionella själva eller från utbildningen utan från högre nivå, vilket jag nedan kommer beskriva närmare och vilka tankegångar vi har framför oss.

Evidensbaserad kunskap en möjlig väg?

I takt med utvecklingen finns det de som hävdar att socialt arbete ska bedrivas utifrån systematik som är utprovade och testade i empiriska studier och som urskiljer effektiva insatser från mindre effektiva metoder. Syftet har varit att skapa en vetenskaplig garanti av det professionella arbetet (Bergmark, Bergmark, Lundström 2011). Evidensbaserat socialt arbete har fått en stor betydelse i flera länder och främst i de engelsktalande länderna (England, USA, Canada och Australien). 1998 kom en skrivelse från Department of Health i England där man efterlyste en modernisering av socialt arbete och efterfrågade forskning och socialt arbete som bygger på evidens (Morago 2010). På liknande sätt fick vi i Sverige en rapport¹⁰ från Socialstyrelsen som initierades av ett regeringsbeslut år 2000 där man menar att socialt arbete bör bedrivas målrationellt, dvs. empiriskt grundad vetenskaplig kunskap. Rapportens syfte lyder: *”Syftet är bl. a. att skapa en struktur för systematisk kunskapsuppbyggnad och effektiv informations-spridning så att socialtjänstens insatser i större utsträckning kan baseras på vetenskap och beprövad erfarenhet. En viktig del i programmet är att ge den empiriska och verksamhetsrelaterade forskningen en större betydelse i kunskapsbygganden inom socialtjänsten”* (Socialstyrelsen 2000:2). Socialtjänsten saknar rutiner och forskning för att se vad som görs och vad insatserna resulterar i, och kunskapsutvecklingen behövs även för att säkerhetsställa kvalitén och tydliggöra insatserna, menar Socialstyrelsen (2000:24) Som det tidigare framkom så finns det kunskapsluckor inom socialt arbete och då främst inom socialtjänsten. Socialstyrelsen menar att liksom hälso- och sjukvården använder sig av nationella riktlinjer för olika diagnoser så ska socialtjänstens insatser mätas med hjälp av klassificering och gradering (ibid:114). En systematisk kunskapsöversikt och en meta-analys

---

⁸ Baseras på enkäter till verksamhetschefer och är en delstudie som ingår i – Metoder i socialt arbete, förekomster, karaktär och bestämningar.

⁹ Socialstyrelsen som inrättade: Centrum för utvärdering (CUS) 1993 samt stöden till FoU-enheterna (Pettersson 2001), Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS) inrättades 2004 som argumenterat för en evidensbaserad praktik. Mycket resurser gavs till IMS som lades ner 2009 utan några större resultat.

¹⁰ *Nationellt stöd för kunskapsutveckling inom socialtjänsten* (Socialstyrelsen 2000-3-12).

som ska tala om vilken behandling som fungerar bäst för vilka (Socialstyrelsen 2000; se även Bohlin 2011:47).

Drygt tio år senare kommer nästa rapport: Socialstyrelsen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) (2011) med en kartläggning¹¹ som vill förbättra kunskapen inom socialtjänsten och förtydliga EBP¹². Exempelvis vill man förtydliga den *professionelles centrala roll*. Analysen av rapporten visar att det krävs en satsning i form av ekonomiska resurser till både att utveckla system, uppföljningsverktyg och forskning inom området. Samtliga kommuner är positiva till EBP, men man framhåller en oro kring vissa punkter: manualerna är styrande och tolkas alltför bokstavligt, resurser för implementering inte räcker till, beprövad erfarenhet hamnar i skuggan, tidskrävande (bl.a. dokumentation) och att en del externa vårdgivare hamnar utanför EBP. Man kan väl säga att oron är befogad om man ska se till undersökningen nedan. Dessutom menar kommunerna att en större samverkan mellan universiteten måste utvecklas.

En första större undersökning¹³ (Morago, 2010) gjordes år 2010 i England¹⁴ kring användandet av evidensbaserade metoder och hur dessa spridits bland socialarbetare samt vad deras beslut främst stöds av. Professionella beslut, riktlinjer, se till klientens intressen och erfarenhet är bland annat det som anges som grundläggande. Viktigt är att kunna ha en helhetssyn där man ser till olika faktorer så som organisatoriska, kunskapen inom fältet och olika forskningsrapporter som knyter an till området. Studien indikerar att EBP inte tar över professionellas roll utan att det snarare finns en positiv syn på EBP. Däremot pekar den på att den stora bristen i utvecklingen är att det saknas resurser, tid samt tillräcklig kunskap och information. Utmaningen är att utbilda via universiteten, men också se till att det finns adekvata resurser av olika former inom sociala verksamheter. I likhet med denna undersökning kan vi se att utvecklingen i Sverige visar på samma tröghet (Bergmark & Lundström 2008). Studien visar på liknande nedslag som den engelska studien: socionomerna är inte främmande för EBP utan anser att besluten ska kunna påvisa vetenskap och ge tydliga ramar. Problemen är snarare organisatoriska: man saknar någon som leder dem in i arbetet. Studien visar även på en mindre skara som är negativa till EBP, de anser att relationen till klienterna då blir lidande och en risk för ekonomiska besparingar. Studien visar att EBP har fått en positiv utveckling inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg, vilket tros leda till till att man stärks i sin professionella roll där den största kritiken varit mot socionomer (Bergmark & Lundström 2011 b:176). Bergmark & Lundström (ibid.) frågar sig också om den positiva inställning har att göra med att metoder som förklaras utifrån evidens inte har använts nämnvärt inom socialt arbete. Den tröga starten i Sverige menar Bergmark och Lundström (ibid.) beror på brist av tid och resurser, som behövs för att få ett större genomslag.

Evidens har blivit ett modeord som inger förtroende och det har fått ett stort genomslag. Utan att begreppet har granskats hänvisar man ofta till evidens i sina beslut, menar flera kritiker

---

¹¹ Kartläggningen ser hur förutsättningarna ser ut för socialtjänstens kunskapsbildning och hur en evidensbaserad praktik kan utvecklas. Den bygger på enkätsvar/intervjuer från 17 kommuner.

¹² EBP (evidensbaserad praktik) en rörelse eller ett program som grundats från medicin, som sedan även öppnat upp och inspirerat andra professioner: sjuksköterskor, lärare och psykologer (Bergmark, Bergmark, Lundström 2011).

¹³ Studien är gjord 2010 och är den första i sitt slag i England. 357 socialkontor innefattades, 155 av dessa svarade. Man hänvisar till att studien inte kan se till varje socialkontors åsikter kring ämnet, eftersom flera av dem inte svarat, däremot visar den på intressanta nedslag och att fortsatt forskning är angeläget (Morago 2010)

¹⁴ I England har EBP blivit en del av socionomens kompetens och är ett krav för att främja användningen av lämpliga forskningsresultat som visar på adekvata metoder (ibid).

(Bohlin Sager 2011). I antologin *Evidensens många ansikten* (Bohlin & Sager 2011) uppmärksammar man evidensens uppkomst och hur den framställs och tillämpas. I dagsläget finns inga garantier att de metoderna för insamling och analys av data ger mer tillförlitlighet än andra vetenskapliga metoder, menar Bohlin (2011). Evidensbaserad medicin som varit förgrunden till evidens inom socialt arbete visar att det finns brister i hur kunskapen ska definieras och samlas in. Detta medför att metoderna inte har den tillförlitlighet som avsikten var, vilket visar att det finns ingen enhetlig bild av hur kunskapen ska användas på bästa sätt (ibid). Kunskapsutvecklingen drivs framåt bland annat genom kontroverser, men när kunskapen ska användas krävs en någorlunda sammanhängande och likartad kunskapsbas som styrmedel, menar Fernler (2011: 134). När olika intressenter ska enas om den optimala kunskapen åsyftar Fernler (ibid) att detta även inbegriper ekonomiska frågor och kontextuella förutsättningar, vilket skapar inom professionella konflikter.

Det finns en vilja att öka kunskapen och säkerställa insatsernas effekter, främst inom socialtjänsten. Det är här man främst kunnat se tecken på en kunskapsfrånvaro, vilket både studier och socialstyrelsen uppvisat. Det finns en önskan om tydliga ramar och metoder som visar på enhetlighet. Kritiken mot EBP är inte lika högljudd som tidigare; den har tydliggjorts och diskuterats sedan den introducerades i Sverige. Bergmark & Lundström (2011 b) lyfter det faktum och en oro över att EBP kommer ha svårt att leverera det som lovas, då det finns stora förhoppningar och satsningar på EBP: *”Detta är särskilt allvarligt eftersom socialarbetare, liksom politiker och andra beslutsfattare, knyter stora förhoppningar till ett projekt som i sin nuvarande form riskerar att skapa mer besvikelse än professionell klarhet”* (Bergmark & Lundström 2011 b:181 f). Bergmark et. al. (2011; se även Bohlin & Sager 2011) pekar på vissa svårigheter med EBP i det sociala arbetet t.ex. och det är att man oftast arbetar med människor som inte själva söker sig till hjälpen utan det finns en inbyggd obalans och en ovilja att ta del av hjälpen. Motivationen hos klienten påverkar behandlingsresultatet och hur ska då denna hjälp mätas? Socialt arbete är organisationsberoende, vilket betyder att uttrycksformerna ser olika ut på den nationella och på den lokala nivån. Det finns en differens mellan dessa och inte alltid tar hänsyn till det vardagliga arbetet (Bohlin 2011). Därför behövs ett större inflytande från socionomerna i denna fråga då den *karaktiseras av en stark uppifrånstyrning* (Bergmark et. al. 2011:167).

Här har jag beskrivit ett urval av det sociala arbetets kunskapsutveckling. Den visar på att det sociala arbetet söker efter olika vägar för att hitta sin kärna. Det som kan konstateras är att det skett en markant utveckling de senaste åren och utvecklingen kommer att fortsätta. Socialt arbete utmärker sig för att vara eklektiskt eftersom man hämtar kunskap från flera olika kunskapsområden. Det finns kunskapsluckor inom vissa områden som behövs forskas på och vidareutvecklas. Kunskapsläget i socialt arbete har även medfört och blivit föremål för att utvecklingen mot att det sociala arbetet ska evidensbaseras, från högre myndigheter kommer kraven att det sociala arbetet ska tydliggöras. Detta har visat sig vara en ambition med många oklarheter. Nedan kommer jag beskriva hur socialt arbete kan visa sig när man väl kommer ut i yrkeslivet.

Reflexivt socialt arbete – teori

Jag kommer här presentera kunskap utifrån teorin, reflexivitet. Det är genom denna teori jag kommer tolka kunskapen som socionomerna ser som bärande i vardagens sociala arbete.

När man beträder sitt yrkesfält kommer nya insikter och ett kunskapsfält som många gånger kräver specifik kunskap om målgruppen. Detta speglar det sociala arbetets mångfald. Det sociala arbetet i Sverige och i väst kännetecknas av pluralism, som är mångtydigt och reflexivt. Payne (2002; se även Dellgran och Höjer 1996) talar om att det sociala arbetet reagerar på klientens krav på hjälp. Socionomen påverkas och formas utifrån den sociala verklighet den möter och vilka krav som ställs av klienten. I antologin *SOCIAL WORK – Themes, issues and Critical Debates* (2002:127) beskriver Payne reflexivitet på följande sätt: *“It means the circular process by which our thoughts affect our action, which affects the situation we are dealing with and therefore offer feedback through the reaction of others involved, which can affect how we understand and think about the situation.”* Kunskapen eller teorierna bör då härledas till relationer mellan klient, socionom och den sociala omgivningen (Payne 2002 b:51). Eller om man ser utifrån Goulds (1996:3) beskrivning, att kunskap och teori inte kan ses som självständig som kan tillämpas direkt, utan den måste passera genom komplexa filter av erfarenhet för att bli ett verktyg för praxisfältet. Med detta menas att utövaren måste omvandla teori i ljuset av tidigare erfarenheter, som han kallar för *reflection-on-action*, vilket också fordrar improvisation under interventionen. Tanken med reflexivitet, om man ser det genom en kritisk syn (kritisk reflektion), kan ses som ett sätt att utforska personlig praxis eller att erfarenhet utvecklar vår förståelse. Kunskapen vi har hjälper oss att göra vissa kopplingar mellan oss som individer och den kultur och den strukturella miljö vi lever i. Detta är ett sätt att förstå våra föreställningar och antaganden, som delvis bestäms av vårt sociala sammanhang (Fook & Aga Askeland 2006:45).

Reflekterad praktik som visar på en kunskap som är i rörelse och föränderlig. En kunskap utifrån beprövad erfarenhet är inte endast en kunskap utifrån det praktiska arbetet, den ses även som något som prövats och visat sig vara verkningsfullt, menar Hallberg (2001). Det praktiska sociala arbetet utgår mycket från att utveckla sina färdigheter i mötet och i samtalet - genom övning och praktik ökar ens praktiska färdigheter. Hallberg (ibid) åsyftar även att den praktiska kunskapen lärs ut av de mest erfarna. Hon menar att även här finns hierarkier liksom inom vetenskapen. Praktiken förutsätts vara öppen för en förändring för att kunna ta emot nya perspektiv. Forskningen bidrar till att öka auktoriteten, som bidrar till en större säkerhet och självständighet inom kunskapsområdet. Hon menar även att teorin har sina gränser och inte kan utesluta det subtila praktiska arbetet. Ifall den praktiska kunskapen tar överhanden riskeras ett allt för snävt synsätt. Sohlberg (2009) menar att den vetenskapliga kunskapen går ut på att legitimiteten uppnås genom rationalitet och inte genom tradition. Han diskuterar detta utifrån reflexivitet där gränserna mellan forskning och det *sunda förnuftet* suddas ut allt mer, vilket ställer höga krav på sociala arbetets praktik (Sohlberg, 2009:87) Vidare konstaterar han: *”Allas våra vardagshorisonter ger var och en för sig en allt för snäv bild för att kunna fånga hela strukturens mångfald (...).”* (ibid).

Kunskapsutvecklingen för socionomen har varit betydande, den kännetecknas allt mer av ett eget språk och denna utveckling kommer att fortgå då allt fler socionomer väljer att studera på avancerad nivå. Men fortfarande är socionomerna beroende av andra kunskapsfält. Det heterogena sociala arbetet har svårigheter att hitta gemensamma ramar. Den relativt tidiga forskningen visar att det finns en akademisk osäkerhet och detta kan även uttydas i senare forskning. Denna osäkerhet kan i sig bero på att kunskapsutvecklingen är beroende av flera olika förhållanden, men också på att utvecklingen inte kommer från socionomerna själva. Det visar också på en klyfta mellan utbildning och praktik.

PROFESSION

Ovan har jag beskrivit kunskapens olika former och hur det sociala arbetet kan förstås utifrån dessa samt vilka förutsättningar de ger. Kunskapsutvecklingen fortgår och ställer sociologen inför nya utmaningar. Utvecklingen kommer att ställa ytterligare ställa krav på den professionella och kräver ett större engagemang från de verksamma inom socialt arbete om man ska få vara med och påverka framtidens interventioner, detta är också ett steg i strävan mot det professionella. Nedan kommer jag placera sociologen i förhållandet som en professionell aktör, men jag kommer att inleda med hur vi kan förstå profession i ett bredare perspektiv.

Profession – en forskningsöversikt

Den snabba tillväxten av olika professionella yrkesgrupper menar flera har lett till kvalitativa förändringar i samhället (Perkin 1969; se även Brante 2005; Brante 2009). Vi lever i ett kunskapssamhälle (informationssamhälle) där vetenskap har fått en allt mer betydande roll för samhället och driver fram stora förändringar, både ekonomiska och globala (Brante 2009; Parsons 1949). Funktionalisten¹⁵ Parsons (1949:34) menar att den mest utmärkande utvecklingen i det moderna samhället är professionens framväxt.

Idag arbetar allt fler med information, service och kunskap och det är dessa som har nyckelpositioner i samhället. Det handlar om en klass av intellektuella och professionella som massutbildats på högre formell utbildning, främst på universitet där rationalitetsdiskurs är grunden, vilket betyder att med hjälp av förnuftet ska problem lösas. En ny klass av intellektuella och professionella växer i en snabb takt och ges inträde till det professionella yrkeslivet. (Brante 2005; Brante; 2009).

På följande sätt beskriver Parsons professionens natur:

“Professional authority, like other elements of the professional pattern, is characterized by ”specificity of function.” The technical competence which is one of the principal defining characteristics of the professional status and role is always limited to a particular “field” of knowledge and skill” (Parsons 1949:38).

Vidare menar Parsons (ibid) att funktionen av en profession är att den är viktig för samhällets välfärd, där arbetet har en tyngd och ses som svårt. Därför är det av vikt att de som innehar denna typ av arbeten är människor som kan hantera modernitetens utmaningar.

Profession genereras via kunskap (vetenskap), undervisning och yrkespraktik som genererar till status dvs. man är *akademiskt förankrad* (Brante 2009:17). Den heterogena gruppen av professionella (läkare, jurister, ekonomer, psykologer och social arbetare) visar att det gemensamma för grupperna är att de bygger sin auktoritet med hjälp av vetenskaplig kunskap. Profession kan ses som statushöjare och något som inbringar inkomst (ibid 2009:15). I och med tillväxten av välfärdssystem finns en betydande tillväxt av *semiprofessioner*¹⁶ där sociologen utgör en del (Brante 2009).

---

¹⁵ menar att samhället består av en uppsättning sociala institutioner (normer och regler som strukturerar mänskligt handlande till bestående eller återkommande beteendemönster). som fyller specifika funktioner och som säkerställer kontinuitet och konsensus (Lübcke, 2004).

¹⁶ Avser professioner som använder sig av flera kunskapsområden (tvärvetenskaplig) Brante kallar det även för hjälpämnen (Brante 2009) Se även *snäv* definition under rubriken kunskap.

Den professionella socionomen

I och med framväxten av kunskap och vetenskap inom socialt arbete gör socialarbetaren anspråk på att ses som en profession. Diskussionerna rör huruvida socionomyrket kan ses som en profession: det finns de som menar att socionomyrket mer ska ses som professionella fält (Svensson 2008). Behörighetsutredningen (SOU 2010:65) konstaterar att socionomer utbildar sig till flera yrken, exempelvis socialsekreterare, familjehandlare och kurator. Definitionen socionom är en titel som fås genom examen och således inte ett enhetligt begrepp när man väl kommer ut på arbetsmarknaden. England och Finland har däremot skyddade titlar och specifikationer om vem som arbetar med vad inom yrkesfältet (Svensson 2008:3 Högskoleverket 2009:36 R).

Att det hänt en hel del kring den ökade professionaliseringen är det ingen tvekan om, exempelvis finns en ambition från Akademikerförbundet SSR (2010) som arbetar för en statlig socionomlegitimation, för att främja strävan mot en ökad professionalisering. Främst har man arbetat för kuratorerna inom sjukvården för att integrera socialt expertkunnande med ett medicinskt- och naturvetenskapligt kunnande. Arbetet fortsätter mot att socionomer i allmänhet ska auktoriseras och i framtiden inneha socionomlegitimation (ibid.). Dellgran och Höjer (2005:248) visar på att i professionens fotspår har utvecklingen medfört etablering av handledning, bildandet av intresseorganisationer, fackföreningar samt bildandet av magisterutbildning och handledarutbildning, för att bara nämna några aktiviteter.

I Dellgran och Höjers (2005) undersökning¹⁷ resonerar de kring hur socionomen förhåller sig till professionaliseringen samt vilka vägar professionaliseringssträvan tar sig. Inledningsvis beskrivs innebörden av en professionalisering, vilket de menar är att genom gemensamma tillvägagångssätt skapas egna gränser, men också möjligheten att kunna samspela med andra yrkesgrupper och allmänheten. Därtill finns en strävan efter ökad status och legitimitet. Främst är syftet en ökad autonomi i yrket, autonomi är dock betingad av staten och kommunen då de flesta har dem som arbetsgivare av organisatoriska och ekonomiska förändringar, nya kunskaper och ny lagstiftning osv. Dellgran och Höjer (2005) frågar sig hur alla förändringar påverkar socionomen och den professionella utvecklingen. Jag har tidigare refererat till studien gjord av SSR (2011) där sämre ekonomiska ramar har påverkat socialsekreterarna på ett ogynnsamt sätt på flera olika plan. Detta kan vara en komponent till att hitta individuella professionaliseringsstrategier när socionomen blir allt mer pressad och handlingsfriheten blir snäv. Dellgran och Höjers (2005) studie visar att en viss förskjutning har skett mot privatisering, där högre lön och ökad självbestämning bl.a. varit motivet.

Studien visar att det finns en obalanserad professionalisering mellan socionomerna. Exempelvis bland kuratorerna inom sjukvården som föredrar psykoterapiutbildning och visar sig ha en högre status än de som arbetar med missbruk, kriminella eller handikappade. Därtill finns ett större intresse för forskning bland de som arbetar med barnvårdsärenden inom individ- och familjeomsorgen. Det gemensamma för samtliga var att man var missnöjd med sin lön. Fältarbetare och kuratorer var mest nöjda med autonomi, de som var minst nöjda med självbestämmandet var socialbidragssidan samt kriminal- och missbruksvården, där kontroll och en begränsad profession kan vara möjliga förklaringar. Inom terapi och familjerådgivningen fanns den största belåtenheten, det var här man fann många med vidareutbildning, högre lön och störst forskningsorientering och denna grupp framstod som

---

¹⁷ Studien syfte är att beskriva och diskutera huruvida professionaliseringsmässiga skillnader mellan den bredd av olika yrkesfält. Det empiriska materialet innehåller 1000 enkäter till socionomer inom olika fält, både inom det privata och offentlig (Dellgran & Höjer 2005:246f).

mer professionell än övriga i undersökningen. Socialbidragssidan var bland de som rankades ha lägst professionsstatus. Det som konstateras är att det finns hierarkier inom de olika fälten.

Kullberg (2011) har nyligen kommit ut med sin avhandling¹⁸ *Socionomkarriärer- Om vägar genom yrkeslivet i en välfärdsstatens nya professioner*. Kullberg (ibid.) har använt sig av centrala begrepp: *karriär, kön, professionalisering* och *organisering*. Jag kommer att uppehålla mig främst vid begreppet professionalisering då det knyter an till min studie.

Studien visar att det finns en önskan av en ökad professionalisering på individnivå vilket styr socionomers val av karriär (Kullberg 2011; se även Dellgran Höjer 2005). Kullberg menar att på en kollektivnivå tycks detta inte finnas, hon talar istället om *välfärdsstatens nya professioner*, liksom Brante (Brante 2009:16) som hänvisar det sociala arbetet som en semiprofession eller nya professioner. Med det menas att det sociala arbetet till en viss del kan räknas som en profession sett utifrån de klassiska definitionerna av profession. Arbetets innehåll är styrande för socionomers karriärer. Socionomens breda yrkesfält skapar hinder för kollektivet i strävan mot en enhetlig profession, samtidigt som detta skapar möjligheter på individnivå. Studien (Kullberg 2011) visar att den horisontella karriären som socionomer kan göra, bredd av olika fält skapar för den enskilda socionomen en hög rörlighet. Kullberg (ibid:53) använder begreppet *Proteanska* karriärer som inte styrs av yttre belöningar eller avancemang, utan personlig utveckling och självförverkligande är motiven. Vidare leder detta till en differentiering som i sin tur leder till hierarkier inom kåren. Som exempel använder Kullberg bland annat vissa yrkesområdets strävan mot legitimation. Kullberg menar att detta leder till att socionomer främst då söker till dessa områden, vilket ökar statusen inom de fälten. Detta medför inomprofessionell konkurrens och hotar en sammanhållen socionomprofession (ibid: 58). En socionomlegitimation för samtliga socionomer oavsett yrkesfält skulle stärka professionen på ett kollektivt plan, och minska konkurrensen. Man skulle då lättare kunna hävda sig mot andra med närliggande utbildningar, dvs. detta skulle rama in socionomens kunskapsfält (ibid.).

Kullberg (ibid.) berör även evidensbaserad praktik som ett möjligt hinder för professionens framväxt och ett fält som socionomen väljer bort. Riskerna med detta är att manualerna styr arbetet och socionomens kunskap som är baserad på vetenskap och beprövad erfarenhet blir då lidande. Socionomkarriärer styrs främst av handlingsutrymme och autonomi, detta samband visade även Dellgran och Höjer (2005) i sin studie. Ett begränsat handlingsutrymme var ett motiv till att lämna socialtjänsten, för även om den enskilda socionomen har ett stort handlingsutrymme i sitt yrkesutövande visar det sig att den politiska styrningen samt lagar och regler inkräktar på arbetet. Man väljer då arbetsområden som istället innebär att man får strida om revir, resurser och arbetsuppgifter med oklara och otydliga arbetsuppgifter som försvårar professionen. En större autonomi hänvisas t.ex. till att arbeta som egenföretagare. Vilka arbetsuppgifter¹⁹ socionomen har är avgörande för karriären. Här visar det sig att psykoterapiutbildning är mer framträdande och betydelsefull för karriären än magisterutbildningen. Även detta kan påverka professionaliseringen negativt på kollektivet och undergräva kunskapsbasen för det sociala arbetet, hävdar Kullberg (ibid). Studien visar att socionomen rör sig bland många olika fält under sin karriär, men grunden ligger i att arbetet är meningsfullt och tillfredsställande, och detta är det centrala inom socionomyrket (ibid.).

---

¹⁸ Avhandlingens syfte är att analysera och beskriva socionomernas karriärmönster och karriärer på individnivå, studien tar även upp huruvida karriärerna samspelar med kön och *professionaliseringssträvan*. (Kullberg 2011).

¹⁹ främst för de kvinnliga som deltagit i studien (data är under bearbetning).

Brantes teoretiska ansatser

Brante (2005:8–10) definierar professionsbegrepp genom att visa på två olika sätt att se på profession: *Bred definition* och *Snäv definition*. I först nämnda definitionen menar Brante att universitetsutbildning inte alltid kan hänvisas till det professionella eftersom det skett en utveckling inom utbildningssystemet, t.ex. yrkesutbildningar. Profession är att man innehar en viss kunskap som avskiljs från andra områden och kan utveckla kunskapen och förena denna med nya insikter och hitta nya *problemområden*. Vilken position som anses viktigast bestäms utifrån samhällets syn på vad som är mest betydelsefullt, en profession rankas högre än andra. Om man ser på socionomen som profession kan man säga att den har en lägre status än vad psykologen har. Brante (ibid.) talar om kunskapssamhälle som också kan ses som risksamhälle, som innebär en osäkerhet i sig. För att balansera upp förhållandet ses den professionella som den som ska rådfrågas, dvs. i vårt fall ska socionomen tillfrågas då man t.ex. talar om att omhänderta ett barn eller liknande. Brante (ibid:9) menar dock att hålla balansen mellan *skicklighet* och *risk* är en förutsättning för att ses som kunnig och någon som inger säkerhet. Finns här en obalans är risken att andra yrkesgrupper tar över arbetsuppgiften: en verksamhet som är allt för *mekanisk* kan lätt läras ut till andra. Brante (2009) väver även in förtroende som en viktig och grundläggande del hos en stark profession där han lyfter bl.a. begrepp som *etiska koder* och *yrkesidentitet*. Förtroende skapas också med utgångspunkt i att man är ett kollektiv – en stark yrkesidentitet som ses av andra professioner som kapabla att utföra sitt arbete. Alltför mycket kritik mot enskilda inom yrkeskåren kan skapa en förtroendekris för hela kåren. En specialisering inom professionen kan motverka den kollektiva kompetens, dvs. man skiljs åt från kollektivet genom att specialisera sig. Tanken är att alla inom kåren ska kunna utföra arbetsuppgiften. Den professionella ska kunna förmedla sitt kunskapssystem till klienten, för en socionom betyder det att via den kunskap han/hon har t.ex. om samhällets olika hjälpapparater förmedla detta till klienten som saknar kunskapen.

Snäv definition Brante (2005) lyfter detta begrepp utifrån de professioner som haft störst tillväxt på senare tid: socionomer, sjuksköterskor och lärare inom skolan är *semi professionella*. Det utmärkande för gruppen är att man använder sig av tvärvetenskaplig kunskap och är inte lika specialiserad som de traditionella professionerna, här nämner han bland annat *hjälpämnen* som sociologi och psykologi. Brante (2009) ser ett bekymmer med det tvärvetenskapliga: han menar utifrån detta att det sociala arbetet är oklart och saknar tydliga gränser. Brante menar att det finns även en skillnad då det gäller autonomin för socionomerna, autonomin är begränsad i både förhållandet mot politiken och andra professioner (ibid.) De flesta socionomer tillhör den offentliga sektorn, vilket han menar inte höjer varken statusen eller löner (ibid.) Vissa har en önskan om att öka teoriansknytningen, och vissa menar att praktiken är grunden (erfarenhet) och det är här spänningen ligger. Som jag tidigare skrivit är kunskapsbildningen under process, och det finns flera som har åsikter om hur det sociala arbetet ska bedrivas bäst, och hur utvecklingen ska gå vidare samt en ambition att fylla ut kunskapsluckorna som konstaterats.

Socionomens strävan mot en profession är beroende av kunskapsutvecklingen, och då vetenskapen har haft en betydande roll för samhällsutvecklingen har detta inneburit att socionomen fått tillgång till handledning och andra kontexter som varit betydande i strävan mot professionen. Socionomen har kunnat ställa krav och utifrån detta även kunnat välja sin yrkeskarriär, individuella strategier och krav från den enskilda socionomen skapar en hög rörlighet. Detta har i sin tur skapat inomprofessionella hierarkier, vilket lett till obalans i strävan mot en gemensam profession. Det färgar givetvis av sig på ambitionen att hitta en gemensam kärna eller en gemensam yrkesidentitet som bland annat starka professioner kännetecknas av, menar Brante (2009).

MAKT

Makt är ett omtvistat begrepp, inte minst inom samhällsvetenskapen (Petersson 1987). Tolkningarna och åsikterna går isär, men som Petersson (ibid.) framhåller är detta kanske det enda samhällsforskningen är enig kring. Jag har valt makt utifrån perspektivet av samspel, aktör och påverkan. Eftersom samspel är en viktig del i socionomernas arbete för att nå klienten och komma framåt i processen. Detta har även betydelse hur socionomen är som aktör. Påverkan kan ses utifrån socionomens synvinkel att vara del i en större organisation och vilka effekter detta ger i mötet med klienten.

I och med etableringen av kunskapsfältet inom socialt arbete och den progression som skett, ställs krav på en mera homogen relation mellan utbildning och praktik samt en önskan från flera håll om att socialt arbete kan få utvecklas mer utifrån de som faktiskt är i det dagliga arbetet. Den ökande professionaliseringen och kunskapsbasen strävar efter att förbättra villkoren för socialarbetaren. Denna ambition är inte entydigt positiv utan påverkar även klienten genom att socialarbetaren intar en expertroll, men kanske blir makten tydligast i relation till maktapparaten som de olika välfärdsorganisationerna är. Denna maktposition har inflytande även av de lagar som regleras, samt attityder och normer på arbetsplatsen.

Att förstå makt - forskningsöversikt

Petersson (1987:10) beskriver makt som att någon har en möjlighet att genomdriva sin vilja mot någon annan – att man avsiktligt gör något. Men han menar också att makt kan utövas genom otillräkneliga medel. Petersson (ibid.) menar att frånvaron av makt kan bero på bristande resurser, men också på den enskildes inställning. Makt kan inte enbart definieras utifrån *påverkan, avsikt, vilja och val* (ibid:12) eftersom allt socialt handlande inte enbart baseras på logiskt grundade val. Beslutsfattande organisationer karakteriseras av otydliga preferenser och bristande information om alternativa handlingar. Petersson (ibid:12) menar att: *Beslutsfattande utmärks av mångtydighet, slump och symboler*. Makten kan utövas genom tvång, övertalning och belöning. I vårt moderna samhälle som grundar sig på arbetsfördelning sker maktutövning indirekt genom institutionaliserade regelverk, vilket Petersson (ibid.) menar är det öppna samhällets principer. Makten regleras genom olika institutioner t.ex. offentlig sektor – legitim tvångsmakt vilket i sig alltid kommer att skapa intressekonflikter men syftet är att slippa kaos och godtycklighet (ibid:18 f; Börjesson & Rhen 2009).

Makt och socialt arbete

Makt är ett centralt ämne i det sociala fältet: hur vi förhåller oss till makten och vad som påverkar vårt förhållningssätt till makten. Makten är något som ständigt finns närvarande ständigt i alla yrkesfält där socialarbetare verkar och visar sig på många olika sätt (Skau 2001). Svenssons enkätundersökning²⁰ (2008:3) visar att makten graderas lågt av de tillfrågade socionomerna. Hon frågar sig hur detta påverkar socialarbetarens professionella självbild, men också hur det påverkar det arbete som utförs. Ideologi, normer och ideal är det som påverkar synen på sociala problem och villkoren för dessa. Att individen i första hand relaterar till samhällets kända normer och att det är utgångspunkten för individens handlande. Socialarbetaren styrs och förhåller sig till flera olika normsystem som ska samspela med

---

²⁰ Undersökningen är gjord på slumpvis urval på medlemmar i Akademikerförbundet SSR som är aktiva inom socialt arbete, 763 svarade på enkäten. Syftet med undersökningen är bland annat att de hur socionomen uppfattar sin yrkesroll i den organisation den verkar i.

varandra: det är den egna synen, klientens, organisationens och samhällets syn på vad exempelvis sociala problem är eller hur hjälpen ska utföras. Detta komplexa förhållande tenderar att bli ambivalent, dessa motpoler förutsätter varandras existens och det är detta som är innebörden med det sociala arbetet. Normer är regler för hur vi beter oss, och förväntan på vad som ska göras. Detta kan ses utifrån hur vi socialiseras in i olika system, exempelvis då vi fostras in på t.ex. en arbetsplats (Repstad 2005). Skau (2001:136) talar om formella och informella processer som sker när man beträder en ny arbetsplats där man socialiseras in i ett värde -och normsystem.

Lundström & Sunesson (2001; se även Skau 2007) menar att det utmärkande för alla människovårdande organisationer är att de kontrollerar resurser. Klienten är beroende av resurserna i någon mån, antingen ekonomiska eller resurser utifrån hjälp. Socionomen är oftast beroende av organisationens regelverk, dvs. socionomens maktutövning är organisatoriskt förbunden – *systemnivå* som innefattar hela hjälpapparaten: normer, regler och resurser osv. Dessa ramar är utgångspunkten för mötet med klienten och socionomen – *personnivå*. Personnivån ses bland annat utifrån socionomens kompetens, inlevelseförmåga och förhållningssätt. Ramarna bestäms utifrån systemets karaktär, dvs. hur flexibla gränserna är: fria och öppna gränser ger utrymme för den professionella att utforma arbetet, men kräver en professionell medvetenhet från utövarna. Saknas denna vetskap kan konsekvenserna bli allt för rigida ramar eller ett arbete som saknar kompetens och etisk reflektion. Det ideala är *växthuset* som är förenligt med en system- och personnivå där det finns en likvärdighet som präglas av den *goda hjälparen*. *Oasen* menar Skau (ibid) kännetecknas av en obalans mellan person- och systemnivå, ett hierarkiskt system, men med en hjälpare som är *jämlikhetsorienterad*. Detta system fordrar en hjälpare med mod och engagemang, emedan socionomens roll blir att *skapa ett mänskligt rum inom ett omänskligt system* (ibid:73-76).

Att förstå vår roll och funktion är en viktig del i det professionella när man tillhör en maktapparat. Skau (2001) menar att det är viktigt att utveckla insikterna om vad förhållandet innebär, detta genom att med ett kritiskt förhållningssätt studera sin roll utifrån det sociala system man ingår i och samtidigt sina egna intuitioner som socionom, t.ex. normer och värderingar. Skau (ibid) pekar på det centrala i socionomens yrkesutövning: att vara professionell, vilket står i motsats till subjektivitet och ett personligt förhållningssätt. Hon menar att det är oundvikligt att skilja på dessa eftersom det etiska förhållningssättet då tenderar att hamna i bakgrunden. Det etiska förhållningssättet utvecklas med hjälp av teori och praktik, och därför har utbildningen en viktig del samt det praktiska fältet. Etikens främsta uppgift är att *skydda* främst de som är utsatta, men det kan även handla om att visa på oetiska strukturer, menar Sandström (2008:25) Ett livslångt lärande ökar ens professionella hållning, vilket ger bättre förutsättningar i mötet med klienten. Att som hjälpare vara ett viktigt instrument behöver beständigt utvecklas (Skau 2001). Hjälparen förutses vara skicklig och effektiv i sitt arbete, men människan liksom hjälparen har ett inre liv som inte kan bortses ifrån, utan ska ses som en resurs och är en del i skeendet i mötet med den andre, för professionalitet handlar även om medmänsklighet (Skau 2007). Sandström (2008) talar om empatins betydelse i kombination med etik och att man då i mötet blir jämlik i förhållandet av att vara människa och kunna se från den andres horisont. Att vara socionom innebär till stora delar att förhålla sig till sig själv och klienten som ovan beskrivits, men yrkesrollen innefattar till stora delar att utöva makt och kontroll. Ofta hamnar socionomen i moraliska konflikter som man måste ta ställning till eller förhålla sig till vilket är en stor del i arbetet och som ställer oss i komplicerade och svåra lägen (ibid).

Maktens tre dimensioner – teori

Makt kan ses utifrån flera olika perspektiv: utifrån den som har makt eller den som utsätts för makt eller på vilket sätt makten uppkommer (processer eller energier). Makten kan alltså ses utifrån flera olika dimensioner (Börjesson Rhen 2009). Jag kommer här presentera tre olika sätt att se på makt:

- *Maktens tekniker* – de olika förfaranden som makten visar sig på i vår omgivning.
- *Maktens subjekt* – de olika maktpositionerna vi kan ta i vårt sociala liv.
- *Maktens upplevelser* – hur makten visar sig för oss (ibid:10).

Maktens tekniker

Börjesson Rhen (ibid), diskuterar detta utifrån vad som händer när man beträder en inrättning av något slag där makten inte är något påtagligt och besvärligt, utan de intresserar sig för själva systemet. Man menar att den som styr systemet har makten över de som beträder den. Systemet är inte intresserat av hur du ser ut eller vilka intressen du har utan du förenas och blir en liten del i något större, vilket är en central del i maktstrukturerna. Man talar även om hierarkier, att vissa kan ha förmåner som andra inte har tillgång till. Då jag är intresserad av att se på makt utifrån socionomens roll vill jag här se lite närmare på hur författarna ser på tvång och kontroll utifrån makttekniker. Tvång kan vara knappt märkbart man anpassar sig till något som till synes kan vara normalt, det kan vara att stå i en kö för att systemet tvingar oss till det. Att tvingas göra något handlar om att minska valmöjligheter för människor, och detta oavsett vad vi tycker om det. Tvång som teknik är något ”som är *djupt inpräglad i vår kultur och vårt samhälle*” (ibid:14). Kontroll som teknik kan också ses som subtil makt: man registreras på olika ställen utan att alltid tänka att man kontrolleras, om man t.ex. handlar med sitt kort osv. Att kontrollera genom språket är en annan subtil makt, den kan både begränsa vad vi får prata om, men har framförallt en stark påverkan på hur vi tänker kring saker. Här tänker jag utifrån socionomens kunskapsövertag där språket kan skilja sig mellan socionomen och klienten, samtidigt kan den skilja sig mellan socionomen och hierarkins topp, dvs. chefer och politiker. Vi kan även se utifrån normer, Börjesson och Rhen (2009) menar att ha tillgång till att definiera begrepp. I en normaliseringspraktik som socialt arbete är (Se; Svensson 2007) samt de normer samhället strävar efter eller vilar på förs diskussioner som sedan utformas och disciplineras i praktiken. Kontroll handlar om att ha ett informationsövertag över människor, oavsett vilken nivå vi talar om. Kontroll handlar om att inkludera eller exkludera människor, dvs. att skapa gränser – *vi och dom* i egenskap av att skapa en gemenskap mellan *vi* som har mera inflytande och kunskap och *dom* som står utanför denna gemenskap, vilket skapar en ojämlikhet (ibid).

Maktens subjekt

Börjesson och Rhen (2009) talar om makt från något man gör och inte något man har. De skiljer på begreppet maktförhållande som existerar i en avgränsad relation, maktens subjekt menar man att det finns mängder av saker som inverkar på hur vi ingår i en maktrelation med varandra. Makten kan växa utifrån att vara något mellan en dyad till att vara något som växer över tid och antalet aktörer så som organisation och andra grupperingar. Makt fås bland annat genom samhällsposition och expertis. Att ingå i en större organisation där människor kanske har gemensamma mål men där olika intressen och professioner ska samexistera vilket i sig skapar en tröghet. Att vara expert kan ses som något demokratiskt exempelvis att kunna studera och öka sin kunskap. Men det kan samtidigt vara något som ger tillgång till en titel som förfogar över vetandet, vilket kan vara svårt att ifrågasätta för omgivningen. Denna typ av expertmakt legitimerar en att definiera och ger informationsövertaget.

Upplevelsen av makt

Att ha makt kan många gånger anses som något som man vill undvika, man kan exempelvis utifrån detta byta arbete då makten har varit allt för besvärlig (ibid). I vår kultur anses det ofta som negativt att utöva makt, då makten ofta ses som kontroll, tvång och bestraffning. Makt kan också vara något som är mera positivt, exempelvis att välja sin politiska ledare. Att makt är tilltalande talar vi sällan om. Alla har varit utsatta för makt i någon form, antingen som något subtilt eller som något mera uppenbart. Att vara utsatt för makt är oftast något som ger en känsla av uppgivenhet eller motstånd. Uppenbart blir det främst när vi känner oss maktlösa, vilket kan leda till att vi känner oss likgiltiga eller att vi gör motstånd på något sätt (ibid.), en vanmakt: *att vilja men inte kunna* (Sandström 2008:17). Makt kan också vara något som ger en upplevelse av trygghet och ordning, att någon bestämmer då alternativen blir allt för många och någon som visar med hela handen att så här gör vi eller att vi accepterar makten för att inte avvika från normen, även om det är en extrem form av makt (Börjesson & Rhen 2009).

Vidare beskriver Börjesson och Rhen (2009:32) att det finns en skillnad mellan att *ha makt* och *ha makt över* och ibland går dessa omlott, dvs. *"man har makt att göra något eftersom man har makt över någon men ibland kan man ha makt över någon utan att ha speciellt mycket makt."* Makt kan också ses som att kunna mobilisera människor, gemensamt samarbeta där målet är att förbättra exempelvis sitt närområde. Att kunskap är makt är något som ofta sägs och kunskap kan ses som något som utvecklar och bekräftar: *"bland annat producerar makt kunskap om makt..."*(ibid:34) Kunskapen leder oss till att vara experter inom ett område vilket är en form av makt som legitimerar till att erhålla kontroll över resurser (ibid).

Socionomen ingår oftast i sammanhang där man är beroende av organisatoriska förhållanden där makten är mer eller mindre närvarande. Hur kunskapen inom dessa institutioner är eller vilka normer som styr påverkar socionomens självbild. Kunskapsutvecklingen har även ökat socionomens förmåga till att ställa krav på att arbetet utförs med en medvetenhet, där reflektion och handledning är viktiga grundläggande delar.

ATT VARA SOCIONOM

Att utveckla sina insikter och vara medveten om makten innebär ett ansvar. Passivitet är att fränsäga sitt ansvar och kan skada andra. Att synliggöra strukturer i organisationen och i arbetsgruppen är väsentligt i arbete där makten finns i olika skepnader; genom handledning och utrymme för reflektion har vi goda förutsättningar att se oss själva i kontexten som socionomer. Jag kommer nedan fördjupa mig något i hur socionomen förhåller sig till sin vardagspraktik. Som jag tidigare nämnde har detta tema vuxit fram under arbetets gång, det har känts angeläget att rikta uppmärksamheten på vad det är som *gör socionomen*.

Hantverket

Jag kommer här att beskriva den del av Svenssons (2008) undersökning²¹ (som jag tidigare refererat till) som fokuserar på yrkesrollen. Svenssons (ibid:34) har i sin studie sett till

---

²¹ Är baserad på en enkätundersökning som besvarats av arbetande socionomer, för att undersöka hur sociala arbetet bedrivs i olika organisationer. 84 % var socionomer, 9 % hade liknande utbildning resten hade inte angivit någon utbildning eller hade beskrivit annan utbildning.

yrkesrollen utifrån samspelet mellan profession, organisation, målgruppen och egna personliga upplevelser. Hon har i undersökningen ställt frågan hur man önskar (idealbild) att man uppfattar sin roll, för att sedan se hur den uppfattas i verkligheten. Hon kom fram i sin undersökning att egenskaper som vänskaplig, snäll och regeltrogen var viktiga (ibid: 36) det som kan tyckas anmärkningsvärt är att de tillfrågades idealbild visade att man inte ville ha makt trots att deras arbete var maktfyllt. Hinder i deras arbete var organisation och organisering som genomgående visade på hinder i arbetet. Hög arbetsbelastning, stress, omorganisering, otydlighet i både organisation och ansvarsområden var andra hinder. En del menade även att strukturella nivån hindrar en i rollen så som ekonomiskstyrning, politiska beslut och lagar och riktlinjer. Som stärkande faktorer nämns främst interpersonella faktorer, utveckling genom utbildning, frihet att få utvecklas och få arbeta självständigt. Handledning, feedback och utrymme för reflektion var andra utvecklingsfaktorer. I beskrivningen av sin yrkesroll hänvisar de tillfrågade till de interpersonella och emotionella delarna/faktorerna. Arbetet är känsloladdat och både ger och tar energi, de flesta menade att arbetet är roligt. Följande nedslag visar studien: egenskaper som värderades högst var empati och tydlighet på det interpersonella planet. Kompetens var en annan egenskap som värderades högt. Flexibel och kunnig var andra egenskaper som värderades relativt högt. Det som skiljde sig mellan idealbild och verklighet var som jag ovan nämnde makt. Ett fåtal ville ha makt, men verkligheten är maktfyllt.

I antologin (Sandström 2010) *Att vara Socionom – från utbildad till erfaren* beskrivs socionomens roll utifrån flera socionomers erfarenheter och olika studier av det sociala arbetets villkor. Boken samlar erfarenheter från det praktiserande fältet till utbildning och forskning. Jag är främst intresserad av socionomens erfarenheter av fältet och deras berättelser. Drivkrafter som engagemang och intresse för människor har varit grundläggande att fortsätta med arbetet (ibid:139). Sandström (2010) diskuterar utifrån sin erfarenhet²² av att ha mött socionomer på utbildningen och dessa har beskrivit hur de uppfattar sin roll. Flera menar att vara lyhörddhet, empati och förmåga att lyssna varit viktiga egenskaper. Klienten ska vara den som har kunskapen (ibid). Revstedt (1995) talar om att inge tilltro, genom motivationsarbete. Klienten ska känna att det finns en tro på hans/hennes egna resurser. Motivationsarbete handlar dessutom om att förmedla hopp om att klienten har realistiska möjligheter till förändring. Engagemang handlar om att visa klienten att den är betydelsefull, och respekt, förståelse och ärlighet är andra viktiga egenskaper i mötet med en klient (Revstedt 1995:88-97). Kunskapen om sig själv och att själv utvecklas som person var en viktig faktor, andra viktiga egenskaper handlade om värderingar, attityder och förhållningssätt (Sandström 2010). Sandström (ibid.) menar att handledning är ett viktigt redskap i att kunna utvecklas som socionom, men också att skolan bidrar med hur dessa beteendemönster kan förstås. Socionomens roll är ofta att motivera klienter till en förändring.

Sammanfattning

I detta kapitel har en genomgång av uppsatsens forskningsöversikter samt de teoretiska utgångspunkterna gått igenom. Utgångslägena har varit kunskapens olika förutsättningar, en strävan mot en ökad professionalisering och maktens olika tekniker. Därtill kommer vad det innebär att vara socionom i det dagliga arbetet. Socionomyrket har utvecklats avsevärt den

---

²² Sandström (2010:94 f) har vid två tillfällen (2000 och 2004) skickat ett frågeformulär till examinerade socionomer med specialpedagogiskinriktning.

senaste tiden och har gett avtryck på utbildningen och det praktiska arbetet. Det har också gett socionomen möjlighet till reflektion och till att medvetandegöra sitt förhållningssätt.

KAPITEL 3: METOD

Här presenterar jag hur jag har gått till väga för att samla in det empiriska material och hur jag har gjort mitt analysarbete. Kapitlet inleder jag med att redogöra för mitt metodval. Därefter behandlas urvalsförfarandet och intervjuerna – socionomernas berättelser som uppsatsen vilar på. Sedan presenterar jag min förförståelse och därefter kommer datainsamling, bearbetning och analys av materialet. Därpå följer en diskussion av reliabilitet, validitet och generaliserbarhet. Avslutningsvis diskuteras etiska överväganden. Metodens styrkor och brister diskuteras kontinuerligt under varje avsnitt. Jag avslutar med en kortare metoddiskussion.

Val av metod

Utifrån mitt syfte och frågeställning har jag valt kvalitativ metod, för att svara på min frågeställning. Jag har varit intresserad att se på socionomernas tankar kring sin yrkesroll i det vardagliga arbetet och hur de förhåller sig till begreppen: kunskap, profession, makt och sitt yrke i vardagen.

Den kvalitativa forskningen kännetecknas av att klargöra och ge en förståelse kring fenomen utifrån karaktär eller egenskaper (Widerberg 2002). Jag har varit intresserad av att se socionomens funderingar kring vad socionomrollen innebär för dem, till skillnad mot den kvantitativa metoden som ser till sambanden inom ett fenomen. Repstad (2007:22) menar att kvalitativ intervju lämpar sig bäst om man är intresserad av det *särpräglade* i en viss miljö.

Av de olika kvalitativa metoderna har jag valt den kvalitativa *forskningsintervjun*. Jag har velat få en inblick i den enskilda socionomens tankar och få en fördjupad kunskap kring ämnet, sett ur deras synvinklar (Kvale 1997). Jag ser den kvalitativa intervjun som lämplig i min studie också för att fånga upp intressanta processer samt olika åsikter och mönster (Troost 2010). Men framför allt har jag varit intresserad av hur socionomen tänker, resonerar och vilka erfarenheter den har kring ämnet. Syftet har varit att förstå socionomens tankar kring de olika temana på ett nyanserat sätt.

Urval

Mitt urval har till en början grundat sig på att socionomen ska ha haft en relativt nära förbindelse till utbildningen, dvs. jag har varit mån om att få ett urval som kan reflektera kring socionomutbildning i kombination med praktik. Därför har det även varit viktigt att de fått en viss arbetserfarenhet för att kunna reflektera kring sin roll och yrket. För min del valde jag tiden, tre till fem år efter examen. I början har inte urvalet grundat sig i varken vilket fält socionomen arbetar eller arbetat i. Men i efterhand har jag omvärderat detta och sett att det gett mig en djupare förståelse av socionomens domäner utifrån fält i svarens karaktär. Tacksamt har även varit socionomernas tidigare erfarenheter av det sociala arbetet, som bidragit till en mera bred och varierad bild av det sociala arbetet. Repstad (2007) menar att de intervjuade bör vara olika varandra, för att få en bred och allmän bild av intervjuerna. Troost (2010:137) beskriver att stor variation är det ideala, men variationen får inte vara så att enstaka personer är *extrema* eller *avvikande*. Detta har varit min intuition att ha en variation men där det extrema inte varit det jag velat undersöka utan en allmän bild av socionomernas ståndpunkter.

Undersökningen bygger på ett kombinerat urval; snöbollsurval och strategiskt urval. Båda dessa räknas som *bekvämlighetsurval* (Kvale & Brinkmann 2009). Jag bestämde mig för att kontakta tidningen Akademikern för att se om det fanns möjlighet till en annons i tidningen, vilket jag fick (se bilaga 1). Repstad (2007) menar att den person som introducerar en till fältet inte ska ha en alltför nära relation till forskaren, vilket varit min tanke. Jag fick via tidningsannonsen fyra svar, och bestämde mig för att genom dessa inleda intervjuerna. Jag fick emellertid ett bortfall på två respondenter. Av olika anledningar drog det ut på tiden, och vi fick avboka tiderna vid några tillfällen. Jag ville även månade även om att respondenterna skulle känna att intervjuerna byggde på frivillighet och självbestämmande. Liksom Kvale och Brinkmann (2009) menar har forskningsintervjun flera etiska aspekter som behöver beaktas och jag ser att detta är en viktig sådan. Jag fick överge strategin att få respondenter enbart utifrån annonsen. Resterande fem har jag fått via *snöbollsprincipen* (Repstad 2007), men som jag styrt en aning utifrån medvetet val av olika fält, då jag velat fånga in det breda yrkesfältet. Trost (2010) talar om ett strategiskt urval som ett hjälpmedel, vilket innebär att man styrt urvalet genom att få de intervjudeltagare som man önskat utifrån variation dvs. i mitt fall för att få tillgång till olika arbetsfält. Jag har via mitt kontaktnät som socionom ställt frågan till andra socionomer, och de har i sin tur ställt frågan eller skickat internmail till sina kollegor (jag fick sedan deras kontaktuppgifter och tog kontakt med dem via telefon). På så vis kunde jag ytterligare rekrytera fem socionomer. Jag har inte i någon större mån haft en tanke på fördelning mellan män och kvinnor, det har inte varit det viktiga i min studie. Däremot så har jag ställt frågan till mina kontakter om de känner till manliga socionomer, därför är två av respondenterna män. Att söka respondenter via bekvämlighetsurvalet kan medföra vissa nackdelar. Trost (ibid) pekar på det faktum att de som deltar i studien kan vara särpräglade i viss mån, vilket man inte vill ha alltför många av i sitt urval. Eller som Repstad (2007) menar att den kvalitativa metodens problem är att forskaren får lättast tillgång till information av de som lättast kan uttrycka sig. Och detta har till en viss mån stämt då somliga intervjuer tagit längre tid än andra.

Intervjuerna

Som jag ovan nämnt fick jag möjlighet att annonsera i Akademikern för att få tag på respondenter. Båda dessa fanns inom Västra Götalands län eftersom jag begränsat mig till detta område, och resterande arbetar inom Göteborgstrakten eller angränsande kommuner. Jag bestämde mig ganska snabbt för att intervjua maximalt sex till åtta stycken. Liksom Trost (2010) menar är det inte kvantitet som är det viktiga i kvalitativa intervjuer. Trost (ibid) menar vidare för att kunna hantera materialet så är det lämpligt att inte ha alltför många intervjuer. Ett fåtal väl utförda intervjuer är bättre än flera mindre väl utförda. Antalet intervjuer har jag valt för att få ett material som ger nyanser av socionomens upplevelser av yrket men även för att få en inblick i de olika fälten. Jag har även bedömt att detta antal varit en hanterlig mängd av data.

Intervjuguiden (se bilaga 2) är utformad utifrån de olika temana, det är en strukturerad form där jag ramat in mitt studieområde utifrån den forskning jag inledningsvis läste. Trost (2010) talar om att den kvalitativa intervjun allmänt (datainsamlingen) utmärker sig för att ha hög grad av struktur, men låg grad av standardisering. Med låg standardisering menas att svaren i frågorna har en hög variation av svar, det är socionomen som bestämmer svaren utifrån sin upplevelse. Den strukturerade intervjuguiden har en viss ordningsföljd, men jag ställde frågorna vid somliga tillfällen utifrån hur socionomen

svarade på frågorna, dvs. jag anpassade frågornas följd utifrån svaren och vad jag ansåg vara lämpligast i sammanhanget. Även detta kan ses som en låg grad av standardisering.

Jag anser att över lag höll respondenterna sig till ämnet, det var ytterst sällan jag fick styra samtalet till frågans karaktär eller mitt syfte med intervjun. Jag ville förstå hur socionomen tänker och känner kring ämnet och därför ville jag inte styra alltför mycket, utan lät dem associera fritt till ämnet. Detta medförde också att jag ibland inte behövde ställa vissa frågor, emedan jag redan hade fått svar i andra utförliga svar. Det ledde i sin tur ledde till att jag ställde följdfrågor som jag inte hade i intervjuguiden. Således använde jag mig av intervjuguiden olika beroende på hur intervjun utvecklades. Ibland fick jag förtydliga mina frågor och beskriva innebörden av frågan. Kvalitativa intervjuer är ett hantverk: Kvale & Brinkmann (2009) talar om att intervjuandet bland annat bygger på intervjuarens praktiska förmågor. Jag kan i efterhand se att intervjuerna flöt på bättre ju fler intervjuer jag gjorde och det medförde att jag kunde koppla av mera, ju mer rutin jag fått.

Allmänt kring intervjusituationen hade jag som regel att fråga var de ville ses om de inte hade något förslag erbjöd jag mig att boka lokal på Institutionen för socialt arbete eller på något av universitets bibliotek. Viktigt var att vi fick en plats där vi kunde vara ostörda, vilket även Trost (2010) menar är angeläget. De flesta intervjuerna gjordes på respondenternas arbetsplatser, närmare bestämt fyra. Två gjordes på institutionen och en gjordes på Kurs och tidningsbiblioteket (KTB) i ett bokat grupprum. Den intervjudel som jag fick komplettera med (se nedan) gjordes på Pedagogiska biblioteket, i ett grupprum. Intervjuerna tog som minst en timma och 10 minuter och som mest en timma och fyrtio minuter. Jag vill redan här påpeka att vid ett tillfälle kommer jag trettio minuter sent till en intervju då jag fått en punktering på min cykel. Denna händelse påverkade inledningsvis samspelet under intervjun, men allteftersom blev samspelet bättre. Widerberg (2002:81) talar om att *komma på banan igen* utifrån att spänningar kan uppstå och påverka stämningen. Dessutom blev jag tvungen att träffa en av respondenterna två gånger då ett av temana inte hade spelats in. Detta har påverkat svaren och sannolikt har svaren fått en annan natur. Respondenten hade inget emot att ses igen, men jag kan se att jag fick ”föra in” respondenten till det aktuella temat och läsa upp delar av intervjun som gjordes innan.

Innan intervjun påbörjades tackade jag socionomerna för att de var villiga att ställa upp i undersökningen och vi små pratade en aning för att lätta upp stämningen och för att ”känna på varandra”. När vi sedan påbörjade intervjuerna informerade jag om studiens syfte och gick igenom de olika temana samt de etiska riktlinjerna som jag läste upp för samtliga respondenter. Jag frågade om det var okej för dem att jag spelade in intervjuerna och samtliga var positiva till det. Jag frågade om det var något de ville tillägga innan vi började själva intervjun. Ingen respondent hade invändningar utan intervjun kunde påbörjas. Intervjuerna blev för mig en spegling av mina egna upplevelser och funderingar som socionom, vilket jag upplevde som en tillgång under själva intervjun och gav nya insikter om deras vardagsvärld. Kvale & Brinkmann (2009) menar att *ämneskunskap* utvecklar en teoretisk förståelse och dessutom ger goda förutsättningar för att ställa relevanta frågor. Flera av respondenterna sa efter intervjun att de uppskattade att få reflektera kring ämnet, och att det kändes betydelsefullt eftersom det sociala arbetet är omtvistat och komplext. Efter intervjun småpratade vi, och jag berättade att jag kommer att höra av mig då uppsatsen är klar. Jag bad även om tillåtelse att få höra av mig till dem om det var något som jag ville få förtydligt.

Förförståelse

Valet av ämne i min studie ligger nära mina egna erfarenheter som socionom, och har en betydelse i hela forskningsprocessen liksom Widerberg (2002) menar att utan någon förförståelse är tolkning omöjlig att göra.

Mina tidigare erfarenheter som socionom och mitt nuvarande arbete präglar mig och ökar min förförståelse för hur det är att vara ungdom och omhändertagen, eftersom jag har stor makt över ungas liv. Eller i arbetet med kvinnor och barn i en många gånger utsatt situation. Att vara professionell och veta att arbetet bedrivs utifrån adekvat kunskap har för mig varit viktiga utgångslägen. Men rollen som socionom har även handlat om att förhålla sig till olika organisatoriska förhållanden: normer, resurser och utrymme för utveckling. För mig som socionom har även mitt eget förhållningssätt varit betydande, för att kunna nå klienterna inte minst de gånger mötet eller relationen fungerat mindre bra. Och det är kanske just detta som fått mig att fundera över hur socionomens villkor ser ut. Makten har alltid varit närvarande i mina möten, den har varit oftast tydlig, men ibland handlar det om makt som knappt vi tänker på. Utifrån den hermeneutiska utgångspunkten är det viktigt att ha en förförståelse.

Ovan nämnda erfarenheter som jag fått i mitt yrkesliv har även påverkat valen av litteratur och säkert även de teoretiska ramarna. Jag är också medveten om att detta påverkat inriktningar i såväl skrivandeprocessen som i analysen.

Bearbetning och analys av intervjuerna

Som jag tidigare nämnde har jag spelat in samtliga intervjuer och transkriberat dem ordagrant, vilket betyder att jag även markerat händelser som skratt och pauser. Transkriberingen gjordes efterhand som jag gjorde intervjuerna och var ett tidskrävande arbete, men under denna process påbörjades analysen smått. Jag gjorde egna mindre kommentarer och markeringar under själva transkriberingen för att få ordning och det vilket har varit ett betydelsefullt hjälpmedel under själva analysarbetet.

Kvale och Brinkmann (2009) talar om att transkribering är att transformera och är en översättning från muntligt till skriftligt språk. Det betyder att jag gjort min tolkning av intervjuerna, och därigenom har vissa händelser inte kommit med i själva skriften så som tonfall och den icke-verbala kommunikationen, för att nämna något. Under själva bearbetningen av intervjuerna har jag parallellt läst teori och tidigare forskning för att hitta relevanta mönster i materialet. Analysarbetet påbörjades redan under bearbetningen av socionomernas intervjuer som jag tidigare nämnde, parallellt har jag läst tidigare forskning och teorier. Intervjuerna har jag läst upprepade gånger för att hitta och urskilja samband. Utifrån detta har de olika temana samt en inledande preliminär förståelse vuxit fram. Detta kan ses som en *abduktiv* ansats, alltså är en kombination av *deduktion* och *induktion*. Fejes och Thornberg (2009) talar om att det abduktiva kan ses som en kreativ ansats inom forskningen, vilket förstås betyder att jag har satt min prägel på materialet. Viktigt är dock att arbetet ska genomföras med systematik (Repstad 2007). Repstad (ibid.) poängterar även att det finns ingen *absolut objektivitet* utan det handlar om att vara så trovärdig som möjligt i analysförfarandet för att beskriva verkligheten. Jag har ovan beskrivit en *hermeneutisk* process (ibid.) dvs. att jag utifrån materialet gjort *mina* tolkningar. Det finns vissa risker med detta, bland annat att ens egna värderingar lyser

igenom i materialet (ibid.) Jag har försökt hindra detta genom att hela tiden reflektera över min egen roll och förförståelse som socionom och vara öppen för åsikter som jag inte förutsett. Denna förförståelse har givetvis påverkat hur jag hanterat materialet. Den hermenutiska tolkningsprocessen kan påminna som en *spiral* som man gräver sig allt djupare i för att förstå (Westlund 2009:71) Detta har blivit tydligt framför allt när jag funnit uppenbara centrala teman och då vissa åsikter eller upplevelser skiljts åt. Detta har gett nya perspektiv och andra ingångar till materialet. Det har även gett nya inriktningar som lett till att jag fått ändra och omformulera mitt syfte. Det menar Fejes och Thornberg (2009:34) är en del av forskningsprocessen, som *inte är så rak och enkel*.

Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Att tala om trovärdighet utifrån kvalitativa intervjuer är det svåraste problemet, eftersom begreppen ovan härstammar från kvantitativ forskning (Troost 2010). Tanken med kvalitativ forskning är att komma åt respondentens egna upplevelser och vad den menar det är ju det som är grunden med kvalitativ intervju. Därför blir också svårt att fullt ut applicera reliabilitet, validitet och generaliserbarhet i den kvalitativa forskningen. Men det hindrar ju inte att i kvalitativ forskning reflektera och ha dessa tankar med under processens gång.

Reliabilitet

Avser att två oberoende personer skriver ut samma intervju och kan få ut samma resultat av studiens innehåll (Kvale & Brinkmann 2009). Dvs. hur tillförlitlig är mätningen? Hur jag har ställt frågorna och hur tydliga har dessa varit för socionomerna, det har till stora delar handlat om min egen skicklighet. Som jag tidigare nämnt har två tillfällen varit tydliga där jag kan se att missöden kan ha påverkat trovärdigheten. Huruvida denna studie kan ge samma resultat vid ett senare tillfälle än det jag kommit fram till är osannolikt, då min förförståelse och min hållning varit betydande i hela processen.

Validitet

Bekräftar om vi mäter det som vi avser att undersöka. Kvalitativa intervjuer strävar efter att komma åt intervjuades upplevelser och tankar kring ett fenomen (Troost 2010). Om jag är intresserad av att veta socionomens tankar kring sin roll, då är det lämpligt att jag också frågar kring ämnet. Jag har vid några tillfällen fått förklara eller förtydliga vissa frågor för att förhindra missuppfattningar, vilket kan ses som ett sätt att höja validiteten. För att vara så tillförlitlig som möjligt har jag även gått tillbaka till uppsatsens syfte då och då för att se om jag håller mig på "banan". Detta är ett sätt att mäta validiteten (Thornberg & Fejes 2009). Jag har på detta sätt även tagit bort vissa frågor och lagt till en annan fråga, vilket jag gjorde efter den första intervjun. Jag har varit öppen med min egen roll och bakgrund som socionom och även reflekterat kring mina egna fördomar. Jag har genom analysprocessen gjort upprepade nedslag i materialet och skrivit ner dessa för att kunna hitta nya detaljer och genom min egen förmåga att vara kreativ göra nya kopplingar.

Generaliserbarhet

Då jag gjort kvalitativa intervjuer kan man inte säga att detta kan anläggas på en nivå av att kunna generalisera. Min tanke har varit att ta reda på den enskilda socionomens upplevelser som är bundna till ett sammanhang. Kvale & Brinkmann (2009) talar istället om *analytisk generalisering*, vilket betyder att man gör en noggrann bedömning huruvida resultatet i studien kan visa vad som kan hända i en annan situation. Jag överlåter också

till läsaren att bedöma studiens generaliserbarhet angående hur socionomerna kan antas uppfatta sin situation. Resultat av denna studie visar de intervjuades upplevelser och ståndpunkter, vilket kan ge vägledning i hur socionomer i allmänhet ser på sin tillvaro i vardagens sociala arbete.

Etisk överväganden

Socionomernas röster och utgångspunkter har varit det centrala i uppsatsen, då socionomen oftast verkar i det tysta och sällan kommer till tals när kritiken är högljudd. Därför ser jag det som en etisk fråga att vända sig till de som sitter på kunskapen om hur verkligheten ter sig för dem. Samtidigt har frågor som huruvida socionomernas deltagande ligger i deras eget intresse samt vilka negativa sidor detta skulle medföra?

Informerat samtycke är en förutsättning för att tydliggöra och vara överens med intervjupersonerna om hur jag kommer använda intervjuerna. Helst ska detta göras skriftligt (Kvale & Brinkmann 2009). I Sverige har Vetenskapsrådet reglerat humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning genom att ställa upp ett antal *forskningsetiska principer*, närmare bestämt *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* (www.vr.se). Jag gick noga igenom dessa med samtliga respondenter innan jag började intervjuerna, men jag har *inte* gjort detta skriftligen, vilket jag i efterhand anser att jag borde gjort. Däremot som jag ovan beskrev har jag varit noga med att läsa upp dem innan intervjun påbörjades och fått muntligt samtycke.

Utifrån konfidentialitet är det viktigt att värna om intervjuades privatliv. Därför har jag använt mig av fingerade namn och inte heller skrivit ut var socionomerna arbetar, exempelvis vilken kommun eller stadsdel, för att undvika igenkänning. Jag har även tagit bort vissa citat och blandat vissa utmärkande drag som arbetsfält och i vissa fall inte hänvisat till det fingerade namnet.

Min mening med studien är att denna kunskap som jag förmedlar via socionomernas egna berättelser är att förbättra och synliggöra villkoren. Därför har det också varit viktigt att hela tiden reflektera kring de etiska frågorna och vara så trovärdig som möjligt i mitt förhållningssätt och belysa min egen roll. De erfarenheter jag samlat på mig under min tid som socionom har haft betydelse under hela uppsatsprocessen. Det är dessa som fört mig vidare men framförallt inlett detta tema. I likhet med Johansson (2005) som menar att lyssnaren är delaktig i skapandet av berättelsen.

Metoddiskussion

Min avsikt har varit att anlägga socionomernas berättelser i ljuset av deras kontext. Deras berättelser skiljer sig från andra socionomers berättelser. I och med att socionomerna har arbetat en relativt kort tid baseras deras svar på en begränsad erfarenhet. Som det visat sig har karriärvägar betydelse för den enskilda socionomen och dessa har till viss del kommit fram, men inte i en sådan grad att socionomen varit autonom i bemärkelsen av att styra sitt arbete i någon större grad. Socionomernas erfarenheter beskrivs oftast som att de är fångade i organisatoriska spörsmål, vilket kommit fram i min studie. Denna bild är en verklighet som inte kan ifrågasättas, däremot finns det socionomer som har en helt annan bas att stå på.

Utifrån min egen förförståelse har detta även en betydelse på inriktning och det faktum att jag haft tolkningsföreträde under hela processen att välja spår och val av perspektiv.

Det är mina erfarenheter som jag burit med mig som varit gällande för vad det sociala arbetet innebär och det är dessa föreställningar om hur det sociala arbetet visar sig, som varit min kompass i detektivarbetet.

KAPITEL 4: RESULTAT OCH ANALYS

I detta kapitel presenteras det empiriska materialet och därefter analyseras det. Jag har valt att förena analys och empiri för att få en sammanhållen bild av socionomernas berättelser.

Rubrikerna är baserade utifrån de olika temana, vars rubriker fångar socionomernas berättelser kring områdena.

Jag kommer inledningsvis presentera socionomernas yrkeserfarenhet i korta drag. Kapitlet kommer att ta sin början under temat kunskap, för att sedan gå vidare till profession. Makt kommer därefter presenteras och avslutningsvis kommer temat att vara socionom.

Presentation av Socionomerna

Jag har intervjuat sju stycken socionomer som blivit examinerade under den angivna tid som jag sökte. Dessa har samtliga haft arbete efter sin examen, flera av dem har bytt fält en eller två gånger och någon enstaka har bytt en tredje gång. Jag har som jag ovan nämnde velat ha en viss spridning av socionomfält, eftersom jag utifrån tidigare forskning och under processen kom fram till att detta är en vanlig företeelse. Fyra av socionomerna har erfarenhet av myndighetsutövning, antingen arbetar de på ett socialkontor eller har arbetat. Tidigare har tre av dessa arbetat med ekonomiskt bistånd, ett boende och som fältarbetare med vuxna. En av socionomerna har tidigare arbetat inom kriminalvården men i dagsläget arbetar denne som familjebehandlare. Två socionomer arbetar med ungdomar som fältarbetare och har inte tidigare arbetat med myndighetsutövning, en av dem har dessutom arbetat med hemlösa och ett ungdomsboende.

Kunskap och utbildning

När respondenterna reflekterar tillbaka till utbildningen och kunskapen som sådan är samtliga positiva till den bredden av kunskap som finns i utbildningen. Men man menar också att bredden tar anspråk från viktiga eller grundläggande delar av utbildningen. Dilemmat med bredden är att den går miste om djupet menar alla, så här beskriver en av dem:

Örjan: Alltså...när jag tänker ...när jag gick på utbildningen...det är problematiskt när det ska täcka så himla många områden...och så massa samhällskunskap å pyttelite juridik...och så där... det är klart att alla nya jobb jag kommer till så har jag inte känt jag inte haft tillräckligt med kunskap för att kunna det men och andra sidan har jag haft tillräckligt med kunskap för att lära mig det jag inte har liksom...det kan jag tycka.

Socionomutbildningens ambition är att se till att studenten får en förberedelse inför sin kommande roll, den ska även rusta studenterna till att kunna utveckla sin kunskap och vidareutvecklas inom fältet. Brante (2005) talar om att det sociala arbetet är svärfångat utifrån att de använder sig av förklaringsmodeller från flera olika områden vilket kan härledas till

respondenternas tyckande kring bredden och svårigheten att fånga hela sociala arbetets kärna. Detta anser även Nygren, Blom och Morén (2009) som menar att socialt arbete som kunskapsområde och kunskapsanvändningen är beroende av olika villkor och processer som behöver ses i sitt sammanhang. Vidare menar man att socialt arbete och de olika ämnesområdena har sin kärna och teorier som härleds till de specifika områdena. Detta kan även ses utifrån Svensson (2008) som menar att socialt arbete är svårfångat. Hon använder sig av begreppet professionella fält vilket beskriver de specifika områden en socionom arbetar på. Örjan beskriver det svårfångade med att inte ha tillräckliga kunskaper i sitt nuvarande arbete, men inser också att arbetet kräver nya kunskaper och insikter.

Kunskapen på utbildningen är som de flesta av respondenterna menade svår att fånga dels för att man inte vet vilken kunskap som är relevant eftersom man saknade erfarenhet, men som ovan nämnts även på grund av en bredd av olika kunskapsområden. Det som även kan härledas till respondenternas ambivalens till utbildningen är att det finns kunskapsluckor, för stort fokus på individen samt och en avsaknad av det bredare perspektivet av socialt arbete (socialpolitiskt, juridiskt och strukturellt) i samhället. De som arbetade eller har arbetat inom socialtjänsten reflekterade alla över en avsaknad av konkreta metoder i utredningsarbetet som är viktigt i det vardagliga arbetet. Här ser jag också det faktum att bristen på olika metoder eller en teoretisk förankring inom socialtjänst eller inom andra fält leder till en otydlighet och osäkerhet där socionomen känner sig utelämnad och arbetet försvåras med otydliga ramar.

På samma sätt visar Bergmark & Lundströms (1998) studie som uppvisar på en dålig förankring mellan utbildning och praktik då det gäller metoder inom socialtjänsten. Även Dellgran & Höjer (2000) kom i sin forskning fram till att det finns tydlig avsaknad av forskning kring metoder inom socialtjänst (myndighetsutövning) men också en frånvaro av juridik och socialpolitiska perspektiv. Om man utifrån dessa nedslag ser till Brantes (1984) syn på vad kunskap är menar jag liksom Brante att finns det ingen systematik i kunskapsinhämtning, då finns en stor risk till att trovärdigheten ifrågasätts. Nedan beskriver en av respondenterna sin syn på när teori och praktik möts:

Nina: Så här facit i handen skulle jag behövt jättemycket av...som är allmänt vedertaget idag liksom att socionomer behöver kunskap om BBIC för det är ju det vi skjutsas in i när man jobbar med barn och ungdomar det måste man kunna [...]men jag upplevde väl att utbildningen var ganska haltande i jämförelse med hur det blev i det verkliga livet.

Åsa talar om liknande erfarenheter som ovan då hon har en önskan om juridiska perspektiv i sin reflektion kring avståndet mellan utbildning och praktik: *kändes lite naivt många gånger...när man satt där...tryggheten på Sprängkullsgatan det var en sak men det finns inte riktigt när man kommer ut å jobbar för det är så himla mycket att man ...jag är bara en liten person i en stor organisation [...].* När man beträder yrkeslivet inser man att det finns otaliga saker som man ska förhålla sig till. Brante (1984) talar om att vetenskapen ingår i ett komplext sammanhang, vilket innebär att socionomen ska förhålla sig till organisatoriska, ekonomiska och ideologiska relationer. Det är möjligt att Åsa uttrycker precis det som Brante pekar på: att man hamnar i en större apparat som man är tvungen att relatera till som inte alla gånger är lätt att hantera. Som vi vet är socionomen beroende av det ekonomiska läget och är

till stora delar styrande i det vardagliga arbetet Åsa har kommit till insikter om att arbete har flera dimensioner som hon säkert hade vetskap om på utbildningen men det blir en annan erfarenhet när ideologiska och politiska relationer ska samverka med samhället och ens egna värderingar i det nära arbetet.

Julia: [...]men jag tror nästan att det viktigaste som jag har med mig från utbildningen är ett förhållningssätt och begrepp på nåt sätt...till dom man träffar...å det har jag funderat på en del vad det är...om det är utbildningen som har gett mig det eller om det är något man har med sig...å jag tror att det är en kombination...det är ju inte så att man har med sig automatiskt ett förhållningssätt när man går socionomutbildningen...tycker inte jag...man får med sig vissa tankar[...].

Kunskapsbildningens förutsättningar inom de olika verksamheterna menar respondenterna ligger mycket på deras eget intresse samt att det finns hinder som tid och resurser.

Julia beskriver sin chef som visserligen är generös med möjligheten att utbilda sig på arbetstid, men säger: *Det är ganska mycket upp till mig själv.* Vidare berättar hon att arbetsgruppen har efterfrågat efter en gemensam metod eller ett förhållningssätt, även här beskriver hon en avsaknad av en gemensam grund som till största del är upp till en själv vilket förhållningssätt man använder i arbetet. Denna beskrivning av otydlighet och en avsaknad av metoder som är svåra att utvärdera då det inte finns tydliga ramar. Bergmark & Lundström (1998) menade att metoder som inte är förankrade inom utbildningen är svåra att granska vilket visar på en svag anknytning till utbildningen. Utifrån ett professionsperspektiv kan man se att Julias arbetsplats visar på otydliga gränser, vilket kan leda till att man har svårt att hävda sin profession. Det kan i sin tur leda till att man konkurreras ut av andra professioner. Visserligen berättade Julia att hennes kunskap var betydelsefull, men jag tänker att i en osäker tid med dåliga ekonomiska förutsättningar kan det bli svårt att hävda sin profession och bevara en kontinuitet i verksamheten. Brante (2009) talar om professionens förutsättningar utifrån risk och skicklighet där ett obalanserat sådant riskeras man konkurreras ut, men även dilemmat med otydliga gränser som skapas av ett svårfångat kunskapsobjekt (Brante 2005). Jag kan även se en risk med ett socialt arbete som famlar efter metoder eller snarare av insatser som implementeras utan stöd och dialog som på Julias arbetsplats. Liksom Dellgran & Höjer (1996:11) menar att det sociala arbetet då *riskerar att bli offer för modetrender.*

Flera menade att fördjupning kring strukturer i samhället och hur dessa exempelvis skapar sociala orättvisor är viktig kunskap Mia menade att ibland är det allt för mycket fokus på individen:

Mia: Viktig kunskap handlar väl väldigt mycket om ...normer å makt skulle jag nog säga...det är viktig kunskap för mig i mitt arbete...och bemötande.

Det tvärvetenskapliga sociala arbetet där inspiration hämtas från flera håll har sina brister det finns en obalans i det som forskas på. Flera av respondenterna bekräftar det faktum att det finns kunskapsluckor i det sociala arbetet liksom Dellgran & Höjer (2000) visar i sin studie

där den påvisar att majoriteten av uppsatserna fokuserar på individen: utvecklingspsykologin och sällan använder sig av det sociala arbetets grundsatser nämligen: socialpolitik, myndighetsutövning och juridik. Jag kan även här se gemensamma faktorer som ovan beskrevs av Julia när det saknas metoder i hantverket och vilka risker det kan medföra.

Det som kan konstateras utifrån samtliga respondenter är att de målar upp ett kunskapsfält som är eklektiskt och pluralistiskt. Den visar på mångtydigheten i det sociala arbetet och ett arbete som inbegriper många olika fält som är beroende av flera olika synsätt.

Det som framkommit i respondenternas åsikter kring utbildningen är att det finns mycket kunskap som man saknade men de uttrycker samtidigt att socialt arbete är ett brett fält som är beroende av olika villkor och arbetets olika former gör kunskapsområde till den bredd den är. Som Dellgran & Höjer (2000) menar att socialt arbete kan ses utifrån pluralism där man hämtar kunskap från olika kunskapsområden som kännetecknas av en mångfald.

Evidensbaserad kunskap

Kunskapens villkor och var den ska grundas ifrån är omtvistat. Flera respondenter uttryckt en avsaknad av metoder och teorier samt en frånvaro av ambitioner bland chefer. Med denna tankefigur och en önska från både socionomerna och högre myndigheter att öka kunskapen och säkerställa effektiviteten i insatserna leder detta till den evidensbaserade praktiken.

När jag ställde frågan vad de ansåg om evidensbaserad kunskap var det vissa som hade tydliga åsikter och en vetskap kring vad evidensbaserad innebär samtidigt fanns de som var mera osäkra på vad man menade med detta begrepp. De flesta menade att det sociala arbetet är svårt att mäta, manualerna är allt för styrande i både samtal och mötet.

Nina: Jag tycker att det är viktigt att det arbete som man utför ...det är klart att man ska kunna påvisa att det har effekt (...)men just i arbetet med människor det här mjuka värdena jag tycker att det försvinner det blir mera vetenskapligt och mera positivistiskt så där.

Nedan beskriver Mia sociala arbetets komplexitet, hon menar att man lämnar sammanhanget utanför och manualerna riskerar att styra.

Jag tycker att vi fått en "hang up" på det ...å jag tycker att man kanske kan ha det i vissa yrkesområden...men just när det handlar om socialt arbete så förstår jag inte vad vitsen egentligen är...jag tycker att det är svårt att evidensbasera socialt arbete...vad är det man måste visa? eller vilka resultat? (...)att man litar blint på en manual när jag tror att det handlar om väldigt mycket annat som spelar in och att det är svårt att hitta något som passar alla...att man köper in program rätt av liksom...att man importerar mycket från USA...å där har det kanske funkade så ser man inte att vi har helt andra förutsättningar i Sverige...kulturella skillnader eller vad det nu kan vara.

Örjan: jag tycker det är jätte bra men samtidigt att det är ett mode ord...att man drar sig med det utan att använda det särskilt mycket

Ninas, Mias och Örjans resonemang beskriver en oro och ambivalens kring EBP. Det faktum att manualerna är så styrande som man är tvungen att ändra i för att anpassa dem till individen, då förlorar man tillförlitligheten och syftet med det mätbara försvinner. I och med utvecklingen av det sociala arbetet och en önskan att hitta gemensamma ramar för det sociala arbetet har det funnits en ambition från högre nivå att kvalitetssäkra det sociala arbetet, det har saknats rutiner och funktioner som kan visa på att de metoder som utförs ger en positiv verkan för klienten. En modernisering av det sociala arbetet var det som var drivkraften till det evidensbaserade arbetet i västvärlden. Samtliga respondenter visar att ett dåligt genomslag har skett av evidens baserad praktik vilket även Bergmark & Lundström (2011 b) menar att det finns en önskan inom socialtjänsten att bedriva en praktik med tydligare ramar samtidigt som det tenderar att finnas en frånvaro av drivkraft. Evidens som kunskapsform inom det sociala arbetet har sitt ursprung från de engelskatalande länderna b.la. USA (se Morago 2010). Mia menar att detta i sig är ett problem där olika värderingar, normer eller kulturer krockar med vårt system. Liksom Rhenqvist (2011) i inledningen menar att evidens har blivit ett modeuttryck och inte granskats avsevärt. Mia kallar detta för en *Hang Up* liksom Rhenqvist, menar Mia att myndigheter och andra styrande knappt reflekterat över den stora import och implementeringen av olika metoder som kan härledas till EBP.

Julia beskriver en ambivalens till evidensbaserad:

Alltså jag är väl lite kluven...det är klart att det positivt med evidensbaserad tänker jag...på ett sätt att man vet vad det är man gör å att det funkar så där men ...samtidigt tänker jag att alla typer av socialt arbete kan man inte jobba evidensbaserat...för ofta blir det ju manualbaserat...alltså jag tror att man tappar ganska mycket...för att en stor del handlar det om relationer också.

Julia menar att det kanske kan finnas möjlighet att kombinera manualbaserat med traditionellt socialt arbete vilket undersökningen i England visar (Morago 2010). Julia efterlyser en helhetssyn av sitt arbete, besluten ska visa på goda effekter men sociala arbetet innebär att kunna se till relationen, liksom undersökningen ovan, som visar att goda resultat fås via kombinerade kunskaper och att kontexten är beroende av beslutsfattandet.

Respondenterna har inte visat på en lika positiv syn på EBP som studien Bergmark och Lundström (2006) visat i sin studie, dels kan detta ha att göra med att de flesta inte arbetar på ett socialkontor och därför inte kommit i kontakt med dessa metoder. Samtidigt kan jag se att flera uttryckt en brist på att kunna förmedla kunskap i allmänhet inom organisationerna. Ambivalensen bland respondenterna kan ha flera orsaker. En kan vara att de flesta inte arbetat på arbetsplatserna någon längre tid och inte satt sig in i det hela, men snarast tror jag att det handlar om organisatoriska dilemman så som att kunskapen inte vuxit från de professionella själva:

Kalle: [...] frågan är om skolan ska vara progressiv och arbeta för förändring om hur socialt arbete ska se ut eller anpassa sin utbildning efter vad arbetsgivaren eller

marknaden vill ha...men jag vet inte...jag skulle ju tycka att jag föredrar det första, att skolan ska sätta agendan i större utsträckning.

Kalles uppfattning baseras på den allmänna kunskapsutvecklingen inom socialt arbete, som han menar tenderas komma ifrån andra håll än de professionella själva. Kalle beskriver det sociala arbetet och kunskapens förutsättningar med ett visst tvivel. På samma sätt som Pettersson (2001) menar att utvecklingen och kraven har kommit från högre myndighet och inte från de professionella själva. Problemen att harmonisera EBP inom den sociala sektorn har flera utmaningar och därför kanske denna skepticism. Den engelska (Morago 2010) undersökningen samt Bergmark och Lundströms (2006) undersökning visar på liknande brister då det gäller att nå ut i verksamheterna: det saknas resurser, tid, kunskap och information. Bergmark och Lundström (2011b se även Socialstyrelsen 2000) liksom Petersson (2001) ovan menar att kunskapen kommit från högre myndigheter. Respondenterna beskriver sitt vardagliga arbete och vad som kunskapsmässigt saknas. Kalles uttryck kan ses utifrån en frustration att metoder och teorier som erbjuds inte lever upp eller ses utifrån de förutsättningarna som det vardagliga arbetet innebär, frågan är då var denna kunskap ska komma ifrån och vem som ska hålla i *taktpinnen*. Och det är även denna oro som Bergmark och Lundström (2011) uttrycker: *Detta är särskilt allvarligt eftersom social arbetare, liksom politiker och andra beslutsfattare, knyter stora förhoppningar till ett projekt som i sin nuvarande form riskerar att skapa mer besvikelse än professionell klarhet*. Folkesson (1999) diskuterar det sociala arbetets dilemma med att det är en ung vetenskap som möjligtvis utifrån detta visar på en akademisk osäkerhet.

Kalle: Alltså jag tänker att man hamnar in i en struktur i hur socialt arbete är utformat i Göteborgs kommun och att den i så fall vilar på en vetenskaplig grund tänker jag...men att jag som socionom...jag måste matcha mig i strukturen och se vad det finns för möjligheter i den ...och där känner väl jag ingen närvaro av vetenskapligt utformad metod (...).

Ovan referat ser jag som ett uttryck för en kunskapsosäkerhet även inom den större organisationen och en dålig förankring mellan utbildning och praktik. Liksom Espwall (1999) menar att det finns en avsaknad av vetenskapliga artiklar som kan härledas till det praktiska fältet. Eller Folkesson (1999) som menar att det finns *yttre* och *inre* motsättningar som försvårar det sociala arbetet. Motsättningar som resurser och kunskap och en avsaknad av samverkan med utbildning vilket framkom i rapporten från Socialstyrelsen och SKL (2011-2-14).

Reflexivitet – en kunskap

Den kunskap som värderas högst är kunskapen om att kunna möta klienterna utifrån deras förutsättningar, hitta ett förhållningssätt som möter individen på ett respektfullt sätt menar samtliga respondenter. Denna kunskap ses som centralt och är något som ständigt måste utvecklas utifrån att bli en bättre socionom och förbättra hantverket. Nedan beskriver Nina och Kalle kunskapen om att kunna bemöta sina klienter på en nivå som ger dem tillträde till att kunna hjälpa:

Nina: Den allra viktigaste kunskapen är alla mjuka värden inte alla de fakta som man tillskansat sig utan mera det här...med bemötande på den nivån det är den allra viktigaste kunskapen...är det här med hur man bemöter människor på ett vettigt sätt...det spelar störst roll.

Kalle: Jag tycker att viktig kunskap är för mig att kunna prata med dom och kunna fånga dom i stunden och mera på deras villkor.

Dellgran & Höjer (1996) talar om att det sociala arbetet reagerar på klientens krav. Eller Brante (2009) som menar att kunskap är något som ständigt är i rörelse och anpassar sig till det sammanhang vi befinner oss i det kan vara normer och politiska relationer. Vilket betyder att socionomen har inre och yttre världar att ta hänsyn till. Här menar jag att det visar ett tydligt reflexivt förhållningssätt. Respondenterna menar att kunna anpassa sig till klientens behov liksom Payne (2002 se även Payne 2002b). som beskriver en cirkulär process där det kognitiva påverkar hur du sedan agerar: *Which affect the situation we are dealing with.* Kunskapen ska härledas till relationen, här talar vi om kunskapen att kunna bemöta och fånga upp klienten. Denna relation är i ständig rörelse och föränderlig. Arbetet med en klient och det unika mötet är samtliga respondenter överens om. Man talar om: förhållningssätt, bemötande och skapa relationer utifrån de givna förutsättningarna man har. Oavsett fält menar man att mötet ska anpassas till klienten: *[...]Jag ser det sociala arbetet som ett hantverk liksom...mitt jobb är ju att skapa relationer...som jag har ett ansvar för...och hur beskriver man den kunskapen?...liksom...det är ju det viktigaste...sen så har jag ju andra krav på mig...jag måste dokumentera och göra det rättssäkert.*

Linda

När Linda talar om hantverk och att kunna se till det unika i mötet och hur denna kunskap ska synliggöras och hur den kunskapen ska värderas är inte helt enkelt menar de flesta. Hon menar att kunskapen är svår att *beskriva* och det är möjligt att just detta är den reflexiva kunskapen, att hon *vet* mer än vad hon kan uttrycka. Reflexiva sociala arbetet beskriver processen som något man reagerar på utifrån omgivning och klientens krav på hjälp. Denna mångfald av olika processer som ett möte kan innebära ska spegla även bredden av olika kunskapsområden. Respondenterna beskriver förmågan att kunna vara flexibel i sitt förhållningssätt.

Kalle: [...]och sen så att kunna koppla oavsett vilket tillvalsämne så ska man kunna koppla dom här genustänket och makttänket med övriga teorier...och i det praktiska sociala arbetet vad man faktiskt ...i arbetet kommer att möta antingen direkt med utsatta kvinnor eller indirekt med utsatta kvinnor [...].

Att kunna vara öppen för de unika mötena har samtliga lyft som viktig del i det sociala arbetet. Ovan beskriver Kalle hur mötet i kombination med de teoretiska perspektiven ska förenas. Här pekar han på det centrala i socialt arbete att kunna koppla teori med praktik för att tydliggöra sin roll men också vikten av att forskning och vetenskap hör samman med det vardagliga arbetet. Liksom Sohlberg (2009) menar att det sociala arbetet inte endast kan vila på förnuft utan legitimitet skapas genom logiskt grundad kunskap. Kunskapen som

socionomen har gör att vissa kopplingar kan göras mellan socionomen och klienten, han kan kritiskt reflektera kring den strukturella miljön vi lever i, vilket hjälper socionomen ovan att förstå och agera utifrån denna kunskap (Fook & Askeland 2007).

På liknande sätt beskriver Mia sitt sätt att förhålla sig till kunskap och forskning i sin yrkespraktik: *ja men någon slag blandning av erfarenhet och forskning* vidare menar hon att kunskap inhämtas från flera olika håll: *jag försöker hålla mig uppdaterad litteratur å forskning och rent erfarenhetsmässigt vad man får för feedback från dom jag arbetar med både ungdomarna och kollegorna*. Mia berättar även att man har ett visst samarbete med universiteten.

Mias resonemang kring kunskapen och hur den ska användas i praktiken men också hur erfarenhet skapas tillsammans med omgivningen. Hon beskriver en erfarenhetsbaserad kunskap där hon reflekterar kring sin roll och skapar flera möjligheter till att fånga upp det komplexa i arbetet, och en modell som hon sedan vidare bygger på. Hallbergs (2001) tankegångar kan återföras till Mia tänkesätt. Dels menar Hallberg att praktisk kunskap lärs ut av de erfarna, Mia nämner både kollegor och de unga hon arbetar med. Därtill ökas erfarenheten genom praktisk övning. Mias resonemang visar också att det sociala arbetet innehåller subtilitet och inte kan fångas endast med teorin utan det sociala arbetet behöver vara reflexivt som är i ständig rörelse och behöver omvärderas utifrån de rådande förhållandena. Vilket även Goulds (1996) beskrivning kan ses till socionomernas beskrivning av hur kunskap skapas; *Reflection-on-action* – att kunskap och teori inte är någon isolerad företeelse som direkt kan tillämpas utan som respondenterna beskriver det som en harmonisering med erfarenheter som skapas via omgivning. Mia talar om att få feedback både från ungdomarna men också från sina kollegor. Eller Kalles beskrivning att kunna använda teorierna som utbildningen stått för i det praktiska arbetet. Vilket också kräver en viss improvisation i det direkta arbetet i de mångtaliga mötena med klienter som har sina särskilda behov och bakgrunder.

Professionell utmaning

Flera respondenter anser att en del av professionaliteten är att veta syftet med sitt arbete och vilken roll man har, det handlar om att sätta gränser. Det är också att ha en socionomiditet som ska förmedla något till klienten samt synliggöra socialt arbetet utåt i sammanhang där andra professionella ingår. Flexibilitet och kunna anpassa sig till kontexten.

En av respondenterna reflekterar över sin tid där han arbetade på frivilligorganisationen och gör en jämförelse mellan att vara en professionell socialarbetare och en som inte har formell utbildning:

Det är klart det har jag med mig från fält...också att ...det är skillnad att dom som jag jobbade med som inte hade utbildning utan hade jobbat länge på fält...dom tyckte ju att det absolut roligaste var den relationsskapande delen där man sitter på torget och snackar fotboll med gubbarna...och jag tycker också att det är väldigt väldigt viktigt...men jag hade ett syfte med det...medan dom tyckte "å vad kul det är för

han...för att Bosse på torget är så trevlig”...så där men jag tänker att en del av professionen är att...det är välinvesterad tid till att länka vidare och att ha ett syfte med det man gör [...].

Respondenten berättar vidare att det handlar om att finnas till för alla människor och inte välja klienter utifrån *gilla* eller *inte gilla*, den professionella utmaningen är att se till dem som kan upplevas onåbara.

På ett liknande sätt beskriver följande respondent om att vara professionell:

Kalle: Mitt jobb som [...]är det i första hand att kunna möta alla individer och inte bara dom som man spontant tycker jätte mycket om att prata med...utan kunna möta dom som man har lite svårt för och få igång ett samtal med...och att hitta nycklarna dit och där är en professionell...utmaning får jag säga...ja det lät bra...hitta en professionell utmaning.

Båda dessa beskrivningar talar om att deras professionella roll handlar om att ha ett syfte med sitt arbete och att man intar en roll som bestäms utifrån visst fält. Parsons (1964) talar om att profession kan ses utifrån kompetensens tekniker, tekniken här är att kunna möta de onåbara visserligen kan en icke-professionell även kunna nå individer men som båda respondenterna menar så finns det en djupare mening med mötet. Parsons (ibid) talar om professionens viktiga roll i ett samhällsperspektiv arbete ska ha en viss svårighetsgrad, Kalle talar om *professionell lutmaning* att kunna hitta öppningar till ett samtal med hjälp av sina tekniker. Vidare menar Parsons (ibid.) att de som besitter denna typ av arbeten ska kunna hantera svåra belägenheter, liksom Örjan som menar att det svåra är inte att *snacka med gubbarna* utan det handlar om att ha ett större perspektiv det är att man bygger mötet på en kunskap som förankrats genom utbildning. Här finns en skilje linje mellan den professionella och icke-professionella, det handlar om att kunna se till det svåra och ta den utmaningen, vilket Parsons menar att det professionella arbetet ska utföras av de som har kunskapen. Liksom Brante (2009) menar att professionen bygger på kunskap och vetenskap. Vissa av respondenterna har erfarenhet av att ha jobbat på frivilligorganisationer, här kan jag se att den professionella rollen utmanas, dels utifrån kompetenshöjning som var mycket begränsad men också utifrån otydliga arbetsuppgifter, arbetet riskerade då bli godtyckligt. Brante (ibid) talar om att kunna balansera risk med skicklighet. Om nu arbetet går ut på att bara *snacka* finns här stora risker med att andra (icke-professionella) kan ta över arbetsuppgifterna. Brante talar om allt för *mekaniska* arbetsuppgifter som kan läras ut till andra.

Samtliga respondenter menar att professionalitet handlar om att sätta gränser för vad ens roll är men även mot klienten, vad man kan göra men också sätta en gräns för det personliga. Gränserna som sätts är att vara tydlig på vad man kan göra men också att man intar en roll när man kommer till sitt arbete, en av respondenterna säger på följande sätt: *Jag är en person privat men på jobbet då e jag på ett visst sätt å när jag e ...så att man är verkligen två olika personer... man tar en professionellkostym.*

Att vara professionell är att distansera sig dels från sig själv och det privata, jag ser det också som ett sätt att hålla isär sina roller. Brante (2009) talar om *yrkesidentitet*, respondenten ovan

vill tydliggöra sin identitet med hjälp av ett förhållningssätt men också en vilja att inge *förtroende* för de man möter

Julia: För mig i vardagen handlar det om att...dels ha ett bra bemötande och ett genomtänkt ...liksom...ja vara genomtänkt när man möter människor...att man inte bara reagerar liksom...i en känsla att man lite tänker efter...men sen handlar det om gränser ganska mycket tycker jag [...].

Ovan beskrivs professionen utifrån att sätta tydliga gränser. Detta kan härledas till Dellgran och Höjers (2005) studie där professionalitet handlar om att sätta gränser i sin roll, gränserna skapas utifrån gemensamma ramar.

Professionaliseringens möjligheter

Att ta sin socionomexamen ger en möjligheter att påverka och göra skillnad, vissa uttrycker detta som ett sätt att komma vidare i sin utveckling.

Vidare beskriver Mia sin syn på sig själv som professionell och i mötet med andra:

Mia: [...]I en diskussion med andra kan jag faktiskt säga att det här jobbar jag med...jag vet vad det handlar om, det ser ut på det sättet...men då handlar det om det nog oftast om ett aktivt val eller en situation som uppstår som jag känner mig trygg i eller vet vad jag pratar om[...].

Mia berättar att hon ändå kan kännas sig hämmad i vissa situationer då hon främst möter andra professionella som har en *starkare professionskänsla*. Hon beskriver detta på följande sätt hur hon stärker sin hållning med hjälp av utbildningen men:

Mia: På något sätt då hävdar jag mig genom att hänvisa att jag faktiskt har gått en utbildning som jag för mig själv inte alltid tycker har gett mig så mycket...men på något vis att jag faktiskt är utbildad...det är nog främsta redskapet för att hävda en profession ju.

Mycket handlar också om att ha skapat sig erfarenhet för att stärka sin professionella roll menar flera, i kombination med vetenskap och teorier. Mia menar att *erfarenhet och teorier backar upp en ...det handlar ju om att ta sats för att hävda sig också...det kommer inte naturligt.*

Det praktiska arbetet utvecklar ens färdigheter vilket Hallberg (2001) menar är en viktig del i det sociala arbetet. Som ovan beskrivs en kombination av erfarenhet och vetenskap ger en tyngd i arbetet. Men det handlar om att kunna balansera dessa relationer vilket Sohlberg (2009) hävdar att kunskapen behöver ses utifrån både vetenskaplig kunskap men också utifrån erfarenhet. Utbildningens betydelse är avgörande för samtliga respondenter att kunna hävda sig och luta sig mot. Den ökade professionaliseringen som skett under den senaste tiden visas inte minst av den ökade kunskapsbasen och en större teoriansknytning vilket Dellgran och Höjers (2000) studie visar. Samtliga respondenterna hänvisar till utbildningen som tycks ha ökat statusen där kunskapen blir mer styrande än de ideologiska. Nedan beskriver en av

respondenterna att arbetet inte kan styras enbart utifrån förnuft, vilket en av respondenterna menar.

Linda beskriver det faktum att ha gått en utbildning som man dels kan luta sig mot och klienten förhoppningsvis kan lita på att kompetensen finns där. Hon menar att forskning och en ökad kunskap leder till att man ses som en professionell aktör. Hon poängterar att arbetet inte enbart kan bedrivas utifrån *sunt förnuft*.

Parsons (1964) talar att en viss kunskap är knuten till ett fält, vilket vi inte kan tala om här utan snarare utifrån en semiprofession eller *välfärdsstatens nya professioner* som Kullberg (2011) talar om där det finns en obalanserad professionssträvan.

Flera menar att utvecklingen mot en allt mer professionaliserat förhållningssätt kan hjälpa att stärka socialarbetaren som kollektiv. Men här finns en tvetydighet både då det gäller att få ett utrymme, att få plats i media och få mandat ifrån arbetsgivare och politiker. Det har skett en betydande kunskaps utveckling som get en positiv skjuts mot en ökad professionalisering men det heterogena sociala arbetet försvårar utvecklingen vilket flera menar, bland annat Bergmark och Lundström (1998), Brante (2009) menar att professionen är en statushöjare vilket samtliga av respondenterna menar att man fått, till en viss del. Men det finns uppenbara problem med att se socionom yrket som en enhetlig profession. Brante (2009) poängterar hierarkierna inom professionerna och hur dessa ses på utifrån dvs. vem som ses mest betydelsefull, vilket även Kullbergs (2011) studie visar. Jag kan tyda utifrån respondenternas syn på sig själva att socionom som professionen rankas relativt lågt då det finns en ambivalens i mötet med olika aktörer. Men Brante (2005) menar att den *snäva* professionen har haft en kraftig tillväxt på senare tid och fått en allt större betydelse i och med tillväxten av välfärdsystemen och har en viktig funktion i vårt samhälle. Vidare kan man säga att Mia påvisar det som Brante (2009) menar att socionomens autonomi är begränsad i förhållande till andra professioner när hon upplever sig hämmad i mötet med professioner med *starkare professionskänsla*.

Professionens dilemma – snäv definition

Mia: Det här kanske är lite motsägelsefullt...men kravet på någon slags professionalitet som jag kanske inte ...ett sätt som jag inte ser på professionalitet på just den här distanserade professionaliteten kanske inte gå in för mycket nu menar jag inte... det här att ..liksom så här leva sig in i allt för mycket men att hålla en för stor distans att det blir för mycket vi och dom...att det är jag som är socialarbetare och det dom som är klienter brukare eller patienter eller vad det nu handlar om...å sen så finns det lagar också som man måste förhålla sig till...men också några slags oskrivna lagar som självklart kommer till i en arbetsgrupp där man kan ha olika åsikter.. .en chef som säger något och politiker som uttrycker en annan sak ...vad man har för syfte med saker och ting ibland... så kan jag väl känna att jag inte kan ställa upp och skriva under som ...politiker och chefer tycker att vi ska göra...och gör det ändå ....men vissa saker så låter jag bli å göra.

Detta referat målar upp en komplex bild av det sociala arbetet, referatet målar upp flera olika dimensioner: förhållningssätt, klient, profession, arbetsgrupp, makt, organisation och politik. Dellgran och Höjer (2005) som undersökt professionens vägar och hur man förhåller sig till professionen, man frågar sig hur bland annat faktorer som ekonomiska och organisatoriska förhållanden påverkar den professionella rollen. Ovan beskrivs ett ambivalent förhållningssätt till sin roll, där många olika faktorer påverkar ens vardagliga arbete en bild av en ganska ofri socionom. Dellgran och Höjer (ibid) visar att autonomi är en strävan mot profession. Någon vidare autonomi ser man inte i referatet. Respondenten löser detta med att inte alltid ställa sig i ledet utan litar på sin egen kunskap. Och det är här spänningen ligger, som socionom är man beroende av organisatoriska förhållanden och detta måste man förhålla sig till. Vilket även Svenssons (2008) studie visar att hindren i arbetet handlar främst om organisatoriska dilemman. Vilket påverkar det professionella, man måste ta hänsyn till vissa ramar som ges och dessa hamnar i konflikt med ens egna kunskap och professionella roll. Rollen som socionom och professionell visar respondenten inte är helt entydig, vilket respondenten själv reflekterar över. Brante (2005) talar om *snäv* definition vilket kan återföras till referatet, han menar att den tvärvetenskapliga kunskapen försvagar professionen utifrån otydliga ramar och där erfarenhetsbaserad kunskap och den teoretiska kunskapen påverka varandra. Brante (ibid.) talar även om att den det moderna samhället ses även som ett risksamhälle där den professionella ska ses som kunnig inom sitt område och ska tillfrågas utifrån sin kunskap och kunnighet. Referatet målar upp mer en bild av att förhålla sig till beslut som tas av andra än de professionella själva. Som Brante (ibid.) anger är socionomen oftast fast i organisatoriska och politiska sammanhang vilket begränsar autonomin och där det offentliga inte kan ses som någon stathöjare.

Yrkesrollen som professionell är att ha en balansgång mellan sig själv och klienten. En del av menar att socialarbetare har varit dåliga att lyfta sig själv som viktiga aktörer i samhället och synliggöra det viktiga arbete man gör. Det handlar om att förvalta sin professionella roll. Flera menar att distansen mellan klienten kan få negativa konsekvenser:

Kalle: Jag tänker att det sociala arbetet har varit dåligt att lyfta upp sig själva ...[...] man är inte en expert. men att det är en kunskap men inte en expert... jag vet att inom ....det här med professionalisering och...höja statusen och allt gick ut på det här med individ tänket att man ska vara expert på individer... men min roll är att göra en strukturell analys på varför människor hamnar i en socialproblematik å [...] det handlar om ju mer förebyggande socialarbete det handlar om bostadspolitik, det handlar om dom här områden som förbygger socialproblematik och där nånstans tycker jag att man ska vara [...] vi är ju aldrig experter ...man är typ rådgivaren till individen för det är ju dom som sitter på sitt eget problem ....det är dom som får sitta på den stora kunskapen och så måste vi hjälpa till å plocka fram det ...och det är någonstans där det professionella ligger i....i socialt arbete att hitta ett sätt att kunna möta alla individer.

Kärnan i det sociala arbetet är inte enhetligt, socionomens roll ses utifrån den kontext man befinner sig i. Ovan beskrivs en ansats till det sociala arbetets kärna utifrån respondentens uppfattning. Vilket Dellgran & Höjer (2005) menar att det är betydelsefullt i strävan mot en professionalisering, att ha en diskussion kring vad det sociala arbetet ska gå ut på, då

gemensamma ståndpunkter ger möjlighet till gemensam identitet. Brante (2009) talar om att en stark profession har en tydlig yrkesidentitet och att kollektivet ska sträva mot ett gemensamt socialt arbete. Liksom Kalle menar att det sociala arbetet är dåligt att lyfta sig själva vilket visar på att socialt arbete behöver diskutera socionomens yrkesroll i ett bredare perspektiv.

Kullberg (2011) visar i sin studie att det finns en ökad professionalisering på individ nivå, vilket styr ens karriärer. Respondenterna visar att man trots den korta tid man varit yrkesverksam, har de flesta bytt fält flera gånger. Motivet har sett olika ut för respondenterna. De flestas har sökt sig till en större autonomi vilket kan kopplas till både Kullbergs (ibid) och Dellgran och Höjers (2005) studier. Kullberg (2011) talar om *proteanska* karriärer som visar på en hög rörlighet inom professionen. Det mångtydiga sociala arbetet tenderar att hindra det enhetliga arbetet menar Kullberg (ibid), vilket även respondenterna visar utifrån deras flertaliga byten av fält. Vilket leder till hierarkier inom professionen. Flera av respondenterna hade sitt första yrkes erfarenhet inom försörjningsstöd som man valt lämna då arbetet till stora delar har, är mekaniskt och inbegriper en ofrihet. En av dem beskriver det så här:

Jag jobbade på en mottagande enhet där människor ansökte om försörjningsstöd [...] när man jobbar med pengar så är det väldigt linjestyrt och då finns det inte så mycket handlingsfrihet...men alltså det tog ju lite död på min arbetslust...det gjorde att jag som socialsekreterare blev väldigt ansatt[...].

Att arbeta med försörjningsstöd finns ett visst handlingsutrymme men det är begränsat liksom respondenten ovan beskriver – arbetet är *linjestyrt*, dessutom upplevde hon sig utsatt som personal. Detta är ett fält som tenderar förlora många socionomer i utbyte mot ett mera attraktivt fält, där handlingsutrymme och arbetsförhållanden är mera fördelaktiga. Detta har framkommit även i Dellgran och Höjers (2005) studie där socialbidragssidan har begränsningar i form av handlingsutrymme och hinder i professionen.

Det som kan tydas utifrån socionomernas erfarenheter som professionell är att det finns hinder i att ses som en enhetlig profession. Om man ser till det socionomens förhållningssätt i det nära arbetet och sin professionella hållning handlar det om att veta syftet med sitt uppdrag men också sätta gränser. Emellertid också på något sätt lita på sin kunskap. Att socionomen är en professionell aktör visar socionomerna, och det kanske mera är i relation till klient. Socionomerna visar att professionen är beroende av organisatoriska ramar och politiska beslut och det är dessa man i första hand måste förhålla sig. Detta i sig påverkar socionomens identitet och utåt sätt påverkar det även trovärdigheten för det sociala arbetet.

Mötet med makten

Steget från utbildningen och in i verksamheterna menar alla respondenter som ett stort steg, när makten blir verklighet och något som man är tvungen att förhålla sig till oavsett vilket fält man intar. Makten är något som sällan diskuteras på arbetsplatsen, vissa menade att det fanns

vissa forum för att lyfta frågor kring makt. Frånvaron av makten kanhända berodde på den negativa känsla man fick som vissa socionomer uppgav. Att makten graderas lågt visar Svensson (2008) i sin undersökning. Trots den höga graden av makt är den till stora delar relativt frånvarande.

Att yrket blir mer professionaliserat innebär en ökad makt, socionomen har ett kunskapsövertag och man ingår i en organisation där kontroll är mer eller mindre närvarande. Börjesson och Rhen (2009) använder begreppet kontroll som teknik utifrån att man har informations övertag över vissa, vilket i sig kan inkludera eller exkludera människor. Nedan beskriver en av respondenterna möjligheten till att sätta gränser mellan sig och klienten men också ha möjligheten att begränsa individens autonomi:

Mia: [...] vi arbetar med de mest utsatta människorna i samhället och jag som arbetar med dom är utbildad jag har vissa privilegier...som dom inte har i alla fall nu och jag kan bestämma utgången på vissa saker i min yrkesroll och det är viktigt att reflektera över varför jag gör vissa val och varför jag inte gör vissa val.

Skau (2001) menar att det är viktig del i det professionella arbetet att utveckla sina insikter genom ett kritiskt förhållningssätt. Vilket respondenten ovan poängterar som en betydelsefull del i rollen som socionom. Skau (ibid) talar om att det är viktigt utifrån sin roll att se på makten, men också utifrån de system man verkar i (maktapparaten). Man kan även härleda detta till de organisatoriska faktorerna som Lundström och Sunesson (2001) tar upp - att socionomen ofta är beroende av organisatoriska förhållanden t.ex. kontroll. Utifrån maktens subjekt (Börjesson & Rhen 2009) som kan förklaras genom att socionomen får sin maktposition genom sin samhällsposition vilket då ger legitimitet att bestämma utifrån sin kunskap och position. Eller också sett utifrån *språket* när Mia talar om att var *utbildad* som ger vissa *privilegier*, denna typ av makt menar Börjesson och Rhen (ibid.) har en stark påverkan genom hur språket används (diskurser) och hur dialogen formar en norm, denna norm menar Mia är viktig att reflektera kring – varför man agerar som man gör eller också att ingå i en organisation som många gånger styrs av politiska ideologier, där olika normer skapas utifrån detta men också normer system i allmänhet, givet är att man utifrån dessa baserar sina beslut eller hur man framställer *utsatta* människor.

Nedan beskriver två respondenter vad makten väcker hos dem:

Nina berättar att hon veckan efter utbildningen blev varse om hennes makt jag var nog inte förberedd på makten...maktkänslan och vad den kan medföra så att det ...för mig var den skrämmande...mer än något annat.

Linda: Jag har ju en väldigt stor makt på den positionen jag är i...jag är ganska medveten om den ...jag tycker att makten är ganska obekvämt samtidigt som den är absolut nödvändig...för att barn ska ha det bra liksom.

Att förstå sin egen roll är en viktig del i det professionella, socionomen ingår i en maktapparat. Liksom Skau (2001) menar är förhållandet mellan klient och hjälpapparat en process där en ojämlikhet är ständigt med i relationen som är mer eller mindre medvetna. Den

professionella har som en möjlig strategi att tona ner sin maktroll, där man gör sig till ren hjälpare. Blir makten frånvarande finns då en risk att hjälpen och kontrollen uteblir. Utifrån Petersson (1987) kan man förstå referatet ovan att makten är *absolut nödvändig* genom att maktutövning sker genom institutionaliserade regelverk som är en tvångsmakt utifrån rättslig reglering. Börjesson och Rhen (2009) menar att *upplevelsen* av makt är något som oftast är något man vill undvika, respondenterna ovan använder orden *skrämmande* och *obekvämt* vilket kan ses utifrån att för social arbetaren är kontroll och tvång en ganska stor del i det vardagliga arbetet. Upplevelsen av denna typ av makt kan även ses utifrån att alla varit utsatta för någon form av makt, även socionomerna. Denna upplevelse kan väcka obehag hos socionomen när en känsla av maktlöshet uppkommer.

Maktens dimensioner

Beroende på vilket yrkesfält man befinner sig i är makten antingen tydlig eller mera diffus eller att makten är informell eller formell. Flera av respondenterna har antingen medvetet valt yrkesfält utan myndighetsutövning eller så har man bytt arbete till fält där makten inte är så närvarande, men det finns även de som valt att arbeta med myndighetsutövning.

När makten är tydlig betyder också att man har något att luta sig mot, flera som arbetar/arbetat med myndighetsutövning menar att ramarna som utgörs av lagar och förordningar skapar någon slags ordning och struktur. Liksom Börjesson och Rhen (2009) menar att upplevelsen av makten kan förklaras utifrån att någon skapar ordning vilket i sin tur skapar *trygghet* och ser till att *normerna* hålls. Eller Petersson (1987) som menar makten regleras utifrån att skapa *kaos* och *godtycklighet*.

Julia: [...] *man har ju lagen att förhålla sig till, den håller ju ramarna...så den styr ju en hel del...så att ibland måste man ju förhålla sig och ...ibland så blir det ju så...nu måste jag göra det här fast man egentligen tyckte nåt annat...men då var det ju lättare att förklara[...]* Julia menar att det till viss del är enklare att jobba med makt när den är tydlig och man kan hänvisa till regler och lagar. Hon säger också att det fanns ett visst tolkningsutrymme i beslutet som hon inte helt var bekväm med: [...] *jag skulle kunna motivera det här att det blir avslag...men jag skulle kunna motivera det till bifall*. Hon reflekterar över detta och fortsätter med att resonera kring att blir påverkad av klienterna på olika sätt och emellertid påverkar hennes beslut. Makten är något som kan växa från att vara en *dyad* (mellan två aktörer) till något större som organisation, regler, lagar och politik. När Julia talar om att ha ett visst utrymme och kunna ge bifall eller avslag ser jag denna maktrelation som en *dyad*. Börjesson och Rhen (2009) beskriver det faktum att det är en mängd olika saker som inverkar på hur vi ingår i en maktrelation. Julia beskriver upplevelsen av bli påverkad av klienten som är en stark maktposition, där informationsövertaget är uppenbar.

Det finns ett visst handlingsutrymme inom socialtjänsten exakt som ovan beskrivs. Precis som Lundström & Sunesson (2001) menar att socionomen ofta är bunden till organisatoriska förhållanden där kontroll är en viktig del. När makten är tydlig har man lättare att motivera sina beslut och för sin egen del kunna försvara sitt handlande detta kan ses utifrån Sandströms

(2008) resonemang att någon som bestämmer i detta fall *lagen* ger trygghet och ordning. Örjan är den respondent som börjat arbeta med myndighetsutövning efter att arbetat inom ett fält där makten mera varit subtil:

Örjan: *Jag tänker att det nästan är lättare som socialsekreterare med makt eftersom den är så formaliserad...å ganska uppstyrd för vad jag får göra och inte göra [...] å ena sidan så vet jag hur mycket makt jag har över mina klienter men den formella makten har ju nämnden...[...]när jag var fältare så var det mycket mer att jag inte hade några tydliga arbetsuppgifter jag hade ju makt och säga nej ”ja men kör mig till [...] jag hade inget ansvar och säga ja eller nej...för det fanns ingen lagstiftning på det[...]makten blir mycket svårare när den är informell eller ospecificerad...man har den men den är uttaland...å då blir det svårare att hantera.*

Ovan beskrivs makt som något väldigt tydligt till att ha en subtil makt. Utifrån maktens tekniker (Börjesson & Rhen 2009) beskrivs subtil makt som något som knappt uppfattas respondenten ovan beskriver detta som något som är *ospecificerat* eller *uttalat*. Samtidigt visar detta också svårigheten med att ha otydliga arbetsuppgifter vilket i sig skapar en godtycklighet (se Petersson 1987). Här kan man även säga att makt har blivit något som har blivit en mera positiv upplevelse för respondenten utifrån tydligare ramar. Vilket också kan ses som att gränserna blivit tydligare mellan honom och klienten. Börjesson och Rhen (2009) menar att gränserna skapar ett *vi* och *dom* vilket är en del i *kontroll* som *teknik*.

Att arbeta med tydlig makt där ens utredningar får en stor betydelse för klienten, när ens befogenheter tar slut och det blir tydligt att makten som man innehar endast är på en informellnivå nedan beskriver Åsa hennes upplevelse:

Åsa: *Det är ganska hierarkiskt här nu...och särskilt när vi har ett budgetunderskott som är ganska rejäl...då kommer till och med mina små frågor upp till stadsdelsdirektören[...] det är frustrerande som handläggare...när man utreder och fattar beslut så är det nån som inte har hela historien...men har mer makt och befogenheter...som berättar hur man ska göra...och så får man anpassa sig i ledet...och det är jobbigt ju...men det är budget tiderna...då blir inte våra bedömningar lika värdefulla.*

Ovan beskrivs en form av maktlöshet eller en värdekonflikt mellan organisation och socionom. Socionomens befogenheter och makt är begränsad oftast just i den form som Åsa beskriver, när de ekonomiska ramarna och juridiken står över, man ingår i en stor organisation där känslan av maktlöshet dyker upp. Utifrån denna *upplevelse* av makt beskrivs en uppgivenhet som Börjesson & Rhen (2009) menar infinner sig när man utsätts för makt vilket respondenten upplever. Sandström (2008) använder begreppet *vanmakt*. Börjesson & Rhen (2009) talar om att *ha makt att* och *ha makt över*, vilket i detta sammanhang betyder att respondenten har makt men den formella makten över har hennes överordnad. Här ses man inte heller som den professionella autonoma socionomen som Brante (2009) menar är dilemmat med socionomyrket, där politiska och organisatoriska förhållanden begränsar ens utrymme.

Även om makten inte är så närvarande och tydlig påverkas socionomens roll av andra strukturer, exempelvis samhällets eller organisationens normer. Liksom Skau (2001) menar att makten är ständigt närvarande i yrkesfält där socionomer verkar. Eller om vi ser med utgångspunkten maktens *subjekt* (Börjesson & Rhen 2009) där målen kanske är de samma mellan de olika parterna men där man hamnar i olika intressekonflikter, detta i sig skapar tröghet i verksamheten. Nedan beskriver Mia en inre *motsättning* när hon studerar de villkor som hon måste anpassa sig till:

Mia: [...] *Ibland så ifrågasätter jag hela min roll och vad jag gör och varför jag gör det för att så som jag ser på det så handlar det inte om dom här individerna utan om samhällsstrukturer som gör att det uppstår sociala problem och då kan det bli motsättning då jag ska försöka ändra på en persons beteende ...och säga att det beteendet är fel...när det kanske är hela omgivningens beteende är helt istället [...].*

Mia menar att hela systemet är rigid. Hon hänvisar till ett *skolsystem* eller *resurser* och *politisk vilja*, vilket gör att hennes roll konkurreras ut till stora delar av krafter som är övermäktiga – viljan att kunna påverka finns men som Petersson (1987) talar om beslutsfattande organisationer kännetecknas av otydlighet men också bristande information. Socionomen uppleva en maktlöshet där yttre faktorer påverkar ens roll. Detta kan även ses utifrån Skaus (2007) förklaringsmodell: *Oasen där Mia har en drivkraft och ett engagemang men att dessa hämmas av det hierarkiska systemet*. Mia beskriver en känsla av uppgivenhet vilket Börjesson & Rhen (2009) beskriver som en reaktion av maktlöshet samtidigt kan detta leda till motstånd. Motstånd kan uttryckas i att man faktiskt försöker organisera sig och påverka via kollektiv för att synliggöra arbetets innebörd eller strukturer i samhället. Men motståndet kan också visa sig med att man säger upp sig från arbetet där arbetet är för styrt eller ens värderingarna krockar allt för mycket med organisationens. Det har flera påpekat att en direkt konsekvens varit att man sökt sig till andra fält. Liksom Kullberg (2011) och Dellgran & Höjer (2005) visat har även de flesta i professionssträvan sökt sig till andra fält. Samtliga har beskrivit situationer där maktlösheten varit närvarande. Man kan även se en annan *upplevelse* av makt, Börjesson och Rhen (2009) talat om att vi *accepterar* makten för att inte avvika från normen. Det är dessa normer i samhället som gör att Mia *ifrågasätter* sin roll.

Makt är något som är närvarande hos samtliga informanter, det är inget man tänker på dagligen men dyker upp då och då. Det kan handla om enskilda fall när det gäller klientens inflytande över sitt liv. Och den dubbla rollen som man har att å ena sidan kontrollera och stå för någon slags norm men samtidigt värna om individens egen makt. Börjesson & Rhen (2009) beskriver att makt är något som kan fås genom sin roll som expert vilket ger tillträden, tillträden som andra inte har möjlighet till. Petersson (1987) menar att makt fås genom olika institutioner man verkar i. Den enorma maktapparat som socialtjänsten är där socionomen möts av olika normsystem som ska spelas med klient, organisation och samhälle (Skau 2001). Det är en svår balansgång som socionomen måste ta hänsyn till:

Det är klart att någonstans att man ger klienten den lilla makten den faktiskt har, att själv få uttrycka sig och komma med sina önskemål och tankar. Och att man inte bara kör sitt race och det är viktigt, men det är lätt att hamna i sin expertroll oavsett om man

vet vad som är viktigt och så... Sen sitter man där och vet vad det lutar åt såklart. Det svåra är ju när det lutar åt ett avslag eller att man måste begränsa många olika saker[...].

Detta dilemma har samtliga respondenter beskrivit, socionomen sitter inne med kunskapen, resurserna och en begränsad handlingsfrihet men det finns en medvetenhet och en intuition att *skapa mänskliga rum inom ett omänskligt system* (Skau 2007) vilket fordrar reflektion och inlevelseförmåga då klienten är i underordnadposition och beroendeställning.

Kunskapsökandet ger möjligheter till att ställa krav på en ökad professionalisering, kunskap producera makt vilket gör att man har en högre status än klienten, socionomen har kunskapen och resurserna (till viss del) vilket i sin tur leder till ingångar till att övertala och övertyga detta inte endast utifrån sin formella position som socionom, utan man kan även diskutera detta utifrån att vara vuxen och ungdom dvs. det finns ytterligare en dimension på makten. Kalle som arbetar med ungdomar beskriver det så här: *[...]att arbeta med sextonåringar så blir det ännu tydligare att man är vuxen...att man sitter på en helt annan stol än vad ungdomarna gör [...]*. Han menar att maktskillnaden ligger mycket i vem det är som har kunskapen men också utifrån att vara vuxen. Utifrån *maktens tekniker* som Börjesson & Rhen (2009) beskriver kan vi se detta som att makten är något som knappt märks – subtil makt. Ungdomarna kan möjligtvis se de vuxna med mycket makt men som Börjesson & Rhen (ibid) menar så finns detta djupt präglad i vårt samhälle och vår kultur. Här kan vi även se att den vuxna kan ses som en expert, vilket ungdomarna kan ha svårt att ifrågasätta.

Att yrket blir mer professionaliserat innebär en ökad makt, man har kunskaps övertag och man ingår i en organisation där kontroll är mer eller mindre närvarande. Vilket även ovan nämndes att socionomen är beroende av den offentliga maktapparaten som styr över medel. Socionomen har mycket makt men professionen graderas relativt lågt. Vilket är en motsägelse i sig och det är väl här konflikten blir tydligast menar jag. Att socionomen fått mycket kritik utifrån granskningar och dylikt. Det är socionomen som oftast får stå i första ledet när kritiken viner men diskussionen hamnar sällan i kontexten av vilka socionomens förutsättningar är – ekonomiska ramar och samhälleliga normer.

Att vara socionom

I det vardagliga arbetet som socionom omfattas rollen av: kunskap, profession och makt. Socionomens uppgifter ser olika ut utifrån vilket fält man arbetar i men samtliga respondenter har liknande strategier och förhållningssätt för att nå klienten. Ovan har det framkommit att socialt arbete är till stora delar organisationsbundet och ställer höga krav på den enskilda socionomen liksom Svenssons (2008) undersökning visar att de största hindren har handlat om organisation och organinsering. Och Kullberg (2011) som bekräftar detta genom att socionomens karriärval bestäms utifrån hur utvecklings möjligheterna ser ut. Nedan kommer jag att uppehålla mig vid de olika förhållningssätt som respondenterna menat har varit betydande för dem i klientarbetet.

Socionomen

När jag ställde frågan hur de ser på sig själva i sin yrkesroll svarade de flesta egenskaper som: *ärlig, pålitlig, kompetent och ödmjuk.*

Andra begrepp som uttrycks är: *nyfikenhet, att vara orädd.* Samtliga menar att utgångspunkten måste vara klienten:

Kalle: Jag vill först och främst vara den personen som möter en människa...att dom känner att dom blir sedda för den dom är och ta dom på allvar oavsett var dom befinner sig [...].

Julia: Jag är nog ganska öppen när jag pratar och jag har vissa gränser det är viktigt för mig...jag blir ganska engagerad i dom personer jag jobbar med och det tror jag att dom känner...att dom känner att jag vill att det ska gå väl.

Nina: Att jag kan lyssna på klienten och ärlighet...och givetvis pålitlighet [...].

Ovan beskriver respondenterna sitt förhållningssätt och som får representera respondenternas inställning till sig själva och en ambition att vara tillgänglig för klienten, engagemang är avgörande för samtliga respondenter vilket Revstedt (2002) menar är ett sätt att visa att klienten är viktig och betydelsefull. Respondenten visar också på en öppenhet för mötet, där klienten är den som får vara del i vilken riktning mötet tar. Det som framkommer i svaren är interpersonella faktorer som främst skattas högst i mötet med klienten, och kan ses som ett reflexivt mönster där det mångtydiga och pluralistiska visar vägen för hur mötet ska fortgå. Vilket Payne (2000b) menar är en cirkulär process där vi påverkas av den situation vi befinner oss i och agerar utifrån denna återkoppling.

Samtliga menar att arbetet ibland är svårt och väcker mycket hos dem, vilket även Svenssons (2008) studie visar, då är det viktigt med ödmjukhet och ärlighet. Att visa mänskliga sidor av sig själv och förmågan att känna empati är en interpersonell förhållning som är värdefull menar samtliga respondenter. En av dem reflekterar över sin roll: *till en början var jag orolig att börja gråta när man träffar klienter och så men det har man omvärderat lite.* Skau (2001) talar om socionomrollen att det är oundvikligt att skilja på det professionella och den personliga rollen detta ger en djupare förståelse för klientens situation, det etiska i arbetet är då närvarande. Vidare menar Skau (2007) att det professionella handlar om att visa medmänsklighet och det går inte att bortse ifrån socionomens egna inre liv, då man är ett viktigt verktyg i mötet med klienten. Detta kan även ses utifrån att känslorna som man tvingas konfronteras med som socionom, har betydelse i det professionella relationsarbetet och är en reflekterande process.

Som det tidigare framkommit påverkas socionomen av strukturella fenomen vilket Svensson (2008) framhåller i sin studie, där ekonomisk styrning och politiska beslut påverkar arbetet på ett negativt sätt. En av respondenterna beskriver sin hållning och ambivalens till arbetet: *jag upprätthåller ett system som jag till stora delar kritiserar oerhört.* Respondenten uppger även att hon trivs med sitt arbete och har större friheter än flera andra av respondenterna. Hon tillhör den grupp av socionomer som har en större autonomi vilket Dellgran & Höjers (2005)

visar i studien, däremot arbetar man i ett system som får strida för sina revir och resurser vilket framkommit även bland vissa respondenter, att man inte alltid blivit bemött som professionell. En annan respondent som arbetar inom samma fält beskriver sin syn på hur man kan bli ifrågasatt i sin profession och kunskapen man har: (...) *det finns en icke-kunskap och vanföreställning om vad (...) är hos våra närmast chefer*. Denna icke-kunskap menar respondenten påverkar hur man ses i sin profession. Respondenten berättar vidare att man hamnar i diskussioner kring teknikaliteter som styr arbetet på ett felaktigt sätt och där deras kunskap inte tas tillvara.

Förhållningssätt

Det som framförts som svårigheter bland respondenterna i sin yrkesroll har handlat till stora delar om organisatoriska och strukturella förhållanden men också det breda och otydliga socionom fältet eller som i tidigare tema nämnts *professionens dilemma*.

Det finns svårigheter att arbeta när socionomer som kollektiv inte har en gemensam kärna detta har visat sig bland respondenterna.

Flera menar att det ligger ett stort ansvar på utbildningen och media men också på socionomen själv att tydliggöra sin roll i samhället, det behövs en offentlig debatt kring socialt arbete vilket skulle höja statusen på arbetet:

Linda: Vi blir påverkade av hur vi målas upp...alltså rent generellt vad vi har för lön och hur det skrivs om oss i tidningen och diskuteras på nätet...vi är inte tillräckligt synliga i den offentliga debatten kring vad vi faktiskt gör. [...].

Ovan nämnda faktorer påverkar socionomens strävan mot en profession. Man kan se detta utifrån Brante (2009) som menar att professionen är kopplad till att ha tydliga gränser. Brante (ibid) menar dessutom att en stark yrkesidentitet skapas genom förtroende, och allt för mycket kritik mot en yrkeskår skapar en förtroendekris för samtliga socionomer. Vilket man kan se utifrån respondentens åsikt ovan.

Förutsättningar

Utifrån ovan beskrivna kompetenser och egenskaper som ses som betydelsefulla i yrket har samtliga menat att förutsättningar för ett professionellt förhållningssätt är att få feedback men framförallt att det finns ett stödsystem i organisationen:

Linda: [...] till att utföra ett bra jobb handlar ju om hur organisationen ser oss som yrkesmän och vad det finns för stöd. Jag accepterar inte att socionomen ska behöva vända ut och in på sig själva och vara så himla själupoffrande utan vi är människor och har våra gränser och känslor...jobbet får inte ha vilket pris som helst och det har att göra med vad det finns för stödsystem och tid för reflektion och att man har möjlighet till handledning [...].

Liknande åsikter hade samtliga respondenter. Liksom Svensson (2008) visar i sin studie är handledning, utrymme för reflektion och feedback grundläggande förutsättningar för att

kunna utvecklas. Sandström (2010) menar även hon att handledning är betydelsefull utifrån att kunna utvecklas i sin roll och se beteendemönster i sitt eget handlande. Handledning är något som samtliga respondenter menade var ett viktigt fundament i det professionella arbetet och skattades högt vilket även Dellgran och Höjer (2005) menar är ett led i professionaliseringen. Respondentens uppfattning om organisationens möjligheter men kanske främst dess ansvar över socionomernas vardagliga arbete, denna medvetenhet kring yrkets dilemman och svårigheter kan även ses utifrån Skaus (2007) begrepp när hon talar om när *systemnivå* samverkar med *personnivån*. Respondenten hänvisar till hur organisationen ser på socionomen och att detta har en betydelse utifrån en professions strävan, men jag ser det också utifrån vilket mandat man får som socionom, ifrån organisationen, dvs. vilka normer, regler och resurser som påverkar ramarna i hur det sociala arbetet ska bedrivas. Tydligt är att respondenten strävar mot den *goda hjälparen* som får växa och utvecklas i ett *växthus*.

Att vara kunnig och påläst är viktiga egenskaper och kunna skapa förtroende i mötet med klienten. Vilket kan ses utifrån Dellgran och Höjers (2000) studie som diskuterar kunskapsutvecklingen utifrån att höja statusen och legitimiteten som strävar mot en professionell hållning. Liksom studien visar kan respondenternas hållning och en strävan mot att socialt arbete behöver underbyggas med kunskap. De flesta har på ett tydligt sätt beskrivit en reflexivitet i arbetet med klienten att man formas utifrån mötet med klienten och socionomen använder den kunskap som lämpligast kan rättas efter det unika mötet. Vilket även Hallberg (2002) menar att kunskap är något som är i rörelse och föränderligt.

Hur samspelet mellan klient och socionom uppfattas beskrivs utifrån att vara aktiv, lyhörd och vara ansvarig för att mötet ska fortgå och att det finns en tydlighet och gränser. Samtliga menar att skapandet av en relation och upprätthålla den är grunden, inge förtroende och samtidigt kunna förvalta den. Begreppen i sig uttrycker att kunna skapa trygghet både för klienten men också för sig själv. Att kunna vara öppen, lyhörd och aktiv visar också att socionomen har ansvaret över ett lyckat möte.

Socionomyrket innefattar många dilemman men trots detta menar samtliga att det är ett intressant och utmanande arbete.

KAPITEL 5:

SAMMANFATTNING OCH AVSLUTANDE DISKUSSION

Socionomerna som aktörer och deras förhållningssätt kommer jag i detta kapitel att presentera utifrån olika teman om hur de skapar och förhåller sig till det vardagliga arbetet. Utgångspunkten är följande teman; kunskap, profession, makt och att vara socionom.

I socionomernas berättelser är rollen komplex i många avseenden, det finns organisatoriska och politiska förhållanden som måste tas hänsyn till. Dessutom finns ett regelsystem, normer och naturligtvis klienternas unika berättelser och omständigheter. Socionomen har allt mer utvecklats genom en kunskapsökning som tagit oss allt mer ifrån ideologi. I en strävan mot en profession finns ingen entydighet men det finns en önskan om att ses som kunnig i sin yrkesroll och en professionell aktör. Makten är något som ständigt finns närvarande men sällan finns i den vardagliga diskussionen. Utifrån dessa komplexa förhållanden som socionomerna beskrivit finns det strategier för att göra sitt arbete meningsfullt i vardagen.

Kunskap och utbildning

Utbildningens ambition är att socionomen ska rustas för sin framtida yrkesroll. Den ska förbereda socionomen för att i framtiden fördjupa sin kunskap och kunna synliggöra och studera samhällets olika former, och hur dessa berör människan. Liksom Nygren och Blom (2009) menar är socionomen beroende av komplexa processer. Kunskapsområdet är brett och beroende av flera olika kunskapsområden, vilket gör socialt arbete svårfångat.

Utifrån det som socionomerna berättar kan vi se att det finns skillnader i utbildningens innehåll och de villkor som man sedan möter: det finns dålig förankring mellan utbildning och praktik. Verkligheten ter sig på ett annat sätt än vad utbildningen förmedlade. Det visar sig främst i de organisatoriska förhållanden som hindrar socionomerna från att komma till sin rätt, då kunskapen ibland inte ser till de organisatoriska relationerna. Det finns en önskan från socionomernas sida att täcka flera områden på ett djupare plan, men samtidigt anser de att bredden gör arbetet intressant, och denna bredd har även gett möjligheter att kunna byta fält

Kunskapens färdriktning

Socionomfältet som kännetecknas av pluralism och mångfald. Detta påverkar även det sociala det sociala arbetets kärna, som har otydliga ramar samt en kunskapsutveckling som tenderar att komma från andra än de professionella själva.

Denna otydlighet skapar klyftor mellan det sociala arbetets vardagspraktik och de styrande myndigheter som vill utveckla socialt arbete mot en kvalitetssäkring, främst inom områden där socialt arbete saknar rutiner och tydliga ramar. Detta har i verkligheten fått ett ganska torftigt genomslag, vilket den engelska studien visar (Morago 2010) men också Bergmark et. al. (2011) menar att kunskapen inte nått fram till socionomerna utifrån resurser, tid och kunskap. Jag ser att detta dilemma är angeläget då socialt arbete många gånger är beroende av just dessa faktorer. När tider av sämre resurser, kommer detta utmana det sociala arbetet ännu mera och socionomen får anpassa sig till dessa förutsättningar.

Ur socionomernas synvinkel har utvecklingen mot en EBP har fått en dålig förankring hos socionomerna. En önskan om att socialt arbete bedrivs med utgångspunkt i att insatserna visar på goda effekter menar samtliga socionomer är centralt. Jag kan också ana en ambivalens då det gäller hur socionomerna ser på vilka metoder som ger vilken effekt. Osäkerheten kan även knytas till det breda fältet samt att det sociala arbetet styrs mycket utifrån de som inte befinner sig nära klienten, liksom de ramar och förutsättningar som socionomen är tvingad att förhålla sig till. Dessa ramar och den osäkerhet som råder kan ses utifrån utvecklingen av EBP. Men även här finns problem att kunna implementera nya förhållningssätt då det saknas resurser och en sammanhållen kunskapsspridning.

Socionomernas kunskapssyn

I den nära kontakten med klienten ställs man många gånger mot en verklighet som kan tyckas vara långt ifrån teorier och metoder. Det handlar om att kunna bemöta utifrån individens behov och förutsättningar.

Kunskapen är en cirkulär process som ständigt är i rörelse och olika aspekter tas tillvara i mötet med klienten. Denna process beskriver bland annat Payne (2002), men också Dellgran och Höjer (1996) menar att socionomen agerar utifrån den givna situationen.

Socionomerna menar att den viktigaste kunskapen för dem är att kunna möta alla individer på ett respektfullt sätt, oavsett hur deras livssituation ser ut. Detta förhållningssätt kräver ett reflexivt förhållningssätt, men också en öppenhet för det unika mötet. Det komplexa sociala arbetet beskriver socionomerna utifrån formella regler och förordningar i kombination med en mängd olika processer. Denna kunskap har jag själv upplevt som svår att uttrycka i enkla ord och det kan vara tecken på att kunskapen visar sig i olika skepnader beroende av sammanhang. Det kan också vara så att denna kunskap är något som inte är så konkret som exempelvis en teori eller metod kan vara. Det unika mötet ger nya erfarenheter som sedan omvandlas till nya färdigheter, vilket Gould (1996) och Sohlberg (2009) beskriver som en relation mellan teori och praktik. Erfarenhet ökar med hjälp av teoretiska verktyg socionomens förståelse, vilket i sin tur utvecklar hantverket. Jag ser socionomernas syn på kunskap utifrån att socionomen många gånger har ett kritiskt förhållningssätt där det sociala arbetet utvecklas genom att socionomen kritiskt granskar samhället, organisation, sig själv och det egna arbetet och genom detta utvecklas nya insikter.

Hur är en professionell socionom?

Att vara professionell i sitt möte menar socionomerna handlar till stor del om att sätta gränser och inse sina egna begränsningar. Att vara professionell är inte entydigt positivt, innebörden av begreppet pekar också mot en distans mellan socionomen och klienten.

Att ha ett syfte och ett mål med sitt arbete menar socionomerna är viktigt. Det professionella innefattar även en viss svårighetsgrad av att finna *koderna* i det svåra mötet, och att man som socionom utmanas kräver en viss kompetens och skicklighet, Parsons (1964) menar att de som har kunskapen ska även utföra arbetet. Frivilligarbetet ser jag som en risk att konkurrera ut socionomerna inom vissa fält

Det snäva sociala arbetet

Att det skett en positiv utveckling för socionomen gällande sin strävan mot en profession är det ingen tvekan om. Som socionom är du beroende av olika sammanhang som utmanar den professionella hållningen. Socionomen är bunden till olika ramar som håller fast en i ett grepp, vilket utmanar ens position. Brante (2009) menar att det sociala arbetets otydliga ramar leder till att professionen inte kan ses som profession som man kan luta sig mot, en stark yrkesidentitet. Vilket kan även uttydas utifrån socionomernas förhållningssätt, det saknas en gemensam *kärna*.

Socionomerna visar på en mångtydig inställning till sin roll som professionell. Det finns en konflikt mellan deras vilja att ses som en professionella – att vara kunniga och kunna möta alla individer inbegriper också en konflikt mellan att vara *lojala* med klienten. Jag menar också att socionomen sitter fast i organisatoriska och politiska kontexter som till stora delar visar vägen för det sociala arbetet. Kullberg (2011) talar om *proteanska* karriärer som visar på en hög rörlighet bland socionomerna, valet av fälten styrs av socionomens möjlighet till utveckling. Att socionomen kommer till sin rätt handlar då om att ge förutsättningar till att få utvecklas, vilket vissa får göra men den höga rörligheten bland socionomerna tyder på att utvecklingsmöjligheterna inte alltid är gynnsamma vilket då utmanar professionen.

Socionomens breda yrkesfält och organisatoriska förhållanden bidrar till att de i sin strävan mot en profession har svårt att hitta gemensamma ramar. Liksom Brante (2005) påtalar att den tvärvetenskapliga kunskapsbasen försvagar professionen. Detta ser jag också som att socionomerna verkar mer utifrån egna *öar* där man ser till sitt fält, och inte till det breda sociala arbetet – att se till strukturerna i samhället. Socionomen ingår i stora tröga organisationer som är svåra att greppa och det ställer stora krav på socionomen: att tydliggöra och hävda det sociala arbetets grunder, men också att visa på missförhållanden. En av respondenterna uttryckte detta på följande sätt angående att anpassa sig till verksamheten: *Jag saknar det där breda tänkandet...det breda tänkandet kring socialt arbete, man hinner inte riktigt med det känner jag...och när man går hem så orkar man inte.*

Makt

Att makt var något som socionomen skulle förhålla sig till var samtliga medvetna om, men makten i den verkliga yrkespraktiken var något som man inte riktigt var beredd på när den väl blev verklig i relation till klienten. Vissa socionomer gjorde medvetna val att inte behöva ta ställning till den *skarpa* makten.

Oavsett vilket fält socionomerna befinner sig i är makten något som måste reflekteras kring, och detta reflekterande utvecklar ens insikter. Socionomerna menar att makten till viss del är närvarande, men sällan är det något som diskuteras i arbetsgruppen eller längre upp i hierarkin. I och med att socionomen beträder sin arbetsplats finns en inbyggd ojämlikhet mellan klienten och socionomen, som är representant för den formella makten. Börjesson och Rhen (2009) beskriver det med att legitimiteten skapas via kunskap och position och vidare menas vidare att upplevelsen ska kunna skapa trygghet och att normerna upprätthållas. Även Petersson (1987) menar att den legitima tvångsmaktens syfte är att undvika kaos, vilket också skapar intressekonflikter. Samtliga socionomer beskrev sin maktrelation utifrån att hamna i olika intresse konflikter. De

socionomer som arbetar med myndighetsutövning ser de tydliga ramarna som något som hjälper dem i vardagen: makten tydliggörs och därmed skapas ordning.

Det tycks vara så att ramarna för det sociala arbetet är relativt flexibla då de ekonomiska ramarna slimmas åt. Att socionomens profession ifrågasätts och ens makt tillslut omvandlas till en *vanmakt*, eller som Börjesson och Rehn (2009) menar att socionomen *har* makt men makten *över* har de som sitter högre upp i hierarkin. Att strukturerna i samhället till stora delar bestäms av samhället har en överordnad betydelse. Petersson (1987) menar att organisationer kännetecknas av otydliga ramar. Socionomen är till stora delar fast just i dessa dilemman och det i sig ingår i yrkesrollen. Att kunna reflektera kring sin roll och syna sin position och organisatoriska förhållanden är viktigt för att kunna bedriva ett rättssäkert arbete som täcker också de etiska sociala frågorna.

Att vara socionom

Socionomens förhållningssätt till sig själv och klienten har varit ett genomgående tema under hela uppsatsprocessen som jag inte kunnat bortse ifrån. Det är det nära sociala arbetet och hantverket som är i ständig utveckling. Liksom Kullberg (2011) påvisat i sin studie har socionomens utvecklingsmöjligheter varit grunden för hur socionomen väljer eller byter yrkesfält.

Socionomerna beskriver till stora delar sitt förhållningssätt utifrån tanke och reflektion. Socionomerna har beskrivit empatiska egenskaper i det direkta klientarbetet som viktiga, egenskaper, där olika arenor för att kunna reflektera varit betydande. Socionomerna uttrycker att yrket väcker känslor och tankar från tidigare upplevelser. Genom reflexivitet visar socionomerna att detta sedan appliceras på upplevelser i arbetet för att kunna förstå innebörden i klientens livsvärld. Detta ökar självkännetiden hos socionomen som jag ser är en del av reflexiviteten och vidgar ens vyer och möjliggör en flexibilitet hos socionomerna.

Slutdiskussion

På en strukturell nivå av socionomens yrkesroll påverkas mycket utifrån hur man blir betraktad av allmänheten och hur socionomerna målas upp. Detta påverkar i sig statusen och socionomens identitet. Brante (2009) menar att yrkesidentiteten är kopplad till i vilken grad en profession får ta kritik. Utifrån socionomerna blir identiteten lidande då man menar att socionomerna oftast målas upp i negativa orda lag.

Socionomyrket är mångfacetterat och omtvistat, och socionomen ingår i organisationer där många förändringar sker, så som nya klienter och nya krav från klienten, organisationen och politikerna. Min förhoppning är att socionomerna ska komma till tals mer och att de själva får vara en del i utvecklingsarbetet. Jag önskar också att de får vara en motkraft till den så ofta hårda kritiken som uttrycks och som inte blir så nyanserad utan socionomens egen röst. Jag menar också att det behövs hjälp ifrån universiteten som är en viktig språngbräda för den blivande socionomen där strukturer i samhället granskas och kritiskt synas och hur dessa sammanhang kan visa sig. Individfokuserat arbete i all ära, men människan är även bunden till de förutsättningar som ges av samhället.

KÄLLFÖRTECKNING

Abbott, A. (1988) *The System of profession*. Chicago: The University of Chicago Press.

Akademikerförbundet SSR (2010) *Professionalisering i tiden?*

Akademikerförbundet SSR (2011) Rapport; Undersökning – socialsekreterare.

Bergmark, Å. & Lundström, T. (1998) ”Metoder i socialt arbete: Om insatser och arbetssätt i socialtjänsten individ- och familjeomsorg”. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 5: 291-314.

Bergmark, Å. & Lundström, T. (2006) ”Mot en evidensbaserad praktik? – Om färdriktning i socialt arbete”. *Socialvetenskaplig Tidskrift*, vol. 13, nr. 2.

Bergmark, A. Bergmark, Å. & Lundström, T. (2011) *Evidensbaserat socialt arbete – Teori, kritik, praktik*. Stockholm: Natur & Kultur.

Bergmark, A. & Lundström T. (2011: b) ”Evidensbaserad praktik i svenskt socialt arbete. Om ett programs mottagande, förändring och möjligheter i en ny omgivning”. I Ingemar Bohlin & Morten Sager (red.) *Evidensens många ansikten – Evidensbaserad praktik i praktiken*. Lund: Arkiv förlag.

Billqvist, L. (1999) *Rummet, mötet, och ritualerna. En studie av socialbyrån, klientarbetet, och klientskapet*. Göteborg: Kompendiet AB.

Blom, B. Morén, S. & Nygren, L. (2009) *Kunskap i socialt arbete – Om villkor processer och användning*. Natur & Kultur, Stockholm.

Bohlin, I. & Sager, M. (2011) *Evidensens många ansikten – Evidensbaserad praktik i praktiken*. Lund: Arkiv förlag.

Bohlin, I. (2011) ”Evidensbaserat beslutsfattande i ett vetenskapsbaserat samhälle. Om evidensrörelsens ursprung, utredning och gränser”. I Ingemar Bohlin & Morten Sager (red.) *Evidensens många ansikten – Evidensbaserad praktik i praktiken*. Lund: Arkiv förlag.

Brante, T.(1984) *Vetenskapens sociala grunder – en studie om konflikter i forskarvärlden*. Stockholm: Rabén och Sjögren.

Brante, T. (2009) ”Vad är en profession? – Teoretiska ansatser och definitioner” (elektronisk), Borås Academic Digital Archive (red.) *Vetenskap för profession*. Rapport nr 8. <http://hdl.handle.net/2320/1819>, (2012-04-17).

Brante, T. (2005) *Om begreppet och företeelsen profession*. Lund: Forskningspublikation. Lunds universitet.

Bäck-Wiklund, M. & Nygren, L. (red.) (1999) *Vetandets villkor – socialt arbete som kunskapsområde*. Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete.

Börjesson, M. & Rhen, A. (2009) *Makt*. Malmö: Liber.

- Dellgran, P. & Höjer, S. (1996) Bland stora teorier och centrala perspektiv. *Socionomen* 5, 2, 3-11.
- Dellgran, P. & Höjer, S. (2000) *Kunskapsbildning, akademisering och professionalisering i socialt arbete*. Kompendiet-Göteborg.
- Dellgran, P. & Höjer, S. (2001) ”Mot ett smalare socialt arbete? Om den akademiska kunskapsproduktionen i utbildning och forskning”. I Anna Meuwisse, Sune Sunesson, Hans Swärd (red.): *Socialt arbete. En grundbok*. Natur & Kultur.
- Dellgran, P. & Höjer, S. (2005) Rörelser i tiden. Professionalisering och privatisering i socialt arbete. *Social vetenskaplig tidskrift* nr 2-3, 246-267.
- Espwall, M. (1999) ”Kunskapsutveckling i socialt arbete”. I Margareta Bäck-Wiklund & Lennart Nygren (red.): *Vetandets villkor – socialt arbete som kunskapsområde*. Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Fejes, A. & Thornberg, R. (2009) (red.) *Handbok I kvalitativ analys*. Stockholm: Liber.
- Fernler, K. (2011) ”Kunskapsstyrningens praktik – kunskaper, verksamhetsrationaliteter och vikten av organisation”. I Ingemar Bohlin & Morten Sager (red.) *Evidensens många ansikten – Evidensbaserad praktik i praktiken*. Lund: Arkiv förlag.
- Folkesson, P. (1999) ”Ställningstagandet som kunskapsobjekt i socialt arbete”. I Margareta Bäck-Wiklund & Lennart Nygren(red.): *Vetandets villkor – socialt arbete som kunskapsområde*. Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Fook, J. & Aga Askeland, G. (2007) “The ‘critical’ in critical reflection” I Sue White, Jan Fook & Fiona Gardner (red.): *Critical Reflection in health and social care*. Open University Press.
- Gould, N. (1996) ”Introduction: Social work education and the ‘crisis of the profession’ I Nick Gould & Imogen Taylor (red.): *Reflecting Learning for Social Work*. Aldershot: Ashgate.
- Hallberg, M. (2001) ”Teori och praktik som forskningsobjekt”. I Anna Meuwisse, Sune Sunesson, Hans Swärd (red.): *Socialt arbete. En grundbok*. Falköping: Natur & Kultur.
- Högskoleverket 2003:16 R. *Socialt arbete – En nationell genomlysning av ämnet*. Stockholm.
- Högskoleverket 2009:36 R. *Utvärdering av socionomutbildningen vid svenska universitet och högskolor*. Stockholm.
- Högskoleverket 2011:8 R. *Universitet & högskolor. Högskoleverkets årsrapport*. Stockholm.
- Johansson, A. (2005) *Narrativ teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Kullberg, K. (2011) *Socionomkarriärer. Om vägar genom yrkeslivet i en av välfärdsstatens nya professioner*. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundström, T. Sunesson, S. (2001) ”Socialt arbete utförs i organisationer”. I Anna Meuwisse, Sune Sunesson, Hans Swärd (red.): *Socialt arbete. En grundbok*. Falköping: Natur & Kultur.
- Lübcke, P. (red.) (2004) *Filosoflexikonet*. Uppsala: Forum.
- Meeuwisse, A. & Swärd, H. ”Vad är socialt arbete?” I Anna Meuwisse, Sune Sunesson & Hans Swärd. (red) (2001) *Socialt arbete. En grundbok*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Morago, P. (2010) ”Dissemination and Implementation of Evidence-based Practice in the Social Services: A UK Survey”. (elektronisk) *Journal of Evidence-Based Social Work*, 7:5, 452-465. <<http://dx.doi.org/10.1080/15433714.2010.494973>> (2012-04-12).
- Parsons, T. (1949) *Essays in Sociological Theory*. New York: The Free Press.
- Payne, M. (2002) *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Payne, M. (2002 b) ”Social Work Theories and Reflective Practice”. I Robert Adams, Lena Dominelli & Malcolm Payne. *Social Work. Themes, Issues and Critical Debates*. New York: Palgrave.
- Perkin, H. (1969) *Key Profession. The History of the Association of University Teachers*. London: The Trinity Press.
- Petersson, O. (red.) (1987) *Makt begreppet*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Petersson, U. (2001) *Socialt arbete, politik och professionalisering – Den historiska utvecklingen i USA och Sverige*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Repstad, P. (2007) *Närhet och distans – kvalitativa metoder i samhällskunskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Repstad, P. (2005) *Sociologiska perspektiv i vård, omsorg och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Revstedt, P. (2002) *Motivations arbete*. Stockholm: Liber.
- Rhenqvist, N. (2011) ”Inledning” I Ingemar Bohlin & Morten Sager (red.): *Evidensens många ansikten. Evidens baserad praktik i praktiken*. Lund: Arkiv förlag.
- Sandström, G. (2011) (red.) ”Vad kan jag egentligen...” I Gunbritt Sandström (red.) *Att vara socionom – från utbildad till erfaren*. Lund: Studentlitteratur.
- Sandström, S. (2008) *Makten du har – Att hantera makt i socialt arbete*. Stockholm: Gothia Förlag.

Skau, G-M. (2001) *Mellan makt och hjälp. Förhållandet mellan klient och hjälpare i ett samhällsvetenskapligt perspektiv*: Stockholm: Liber.

Skau, G-M. (2007) *Mellan Makt och hjälp – Om det flertydiga förhållandet mellan klient och hjälpare*. Malmö: Liber.

Socialstyrelsen (2000). *Nationellt stöd för kunskapsutveckling inom socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen, Sveriges kommuner och landsting (SKL) (2011-2-14) På väg mot en evidensbaserad praktik inom socialtjänsten – Kartläggning, analys och förslag för att förbättra kunskapsstyrningen. Stockholm: Socialstyrelsen.

Sohlberg, P.(2009) ”Teorier och kunskapsbildning i socialt arbete”. I Björn Blom, Stefan Morén & Lennart Nygren (red.) *Kunskap i socialt arbete. Om villkor, processer och användning*. Stockholm: Natur & Kultur.

SOU 2010:65 Behörighetsutredningen. ”Kompetens och ansvar”. Betänkande av 2009 års Behörighetsutredning. Statens offentliga utredningar. Stockholm. Statistiska Centralbyrån (SCB) 2010:3. *Arbetskraftsbarometern '10. Utsikterna på arbetsmarknaden för 71 utbildningar*. Stockholm.

Svensson, K. (2007) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, K. (2008) *Socionomer och socialt arbete, en enkätstudie av ett professionellt fält*. Lund: Meddelande från socialhögskolan 2008:3.

Thornberg, R. (2009) ”Kvalitet och generaliserbarhet i kvalitativa studier”. I Andreas Fejes & Robert Thornberg (red.) *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber.

Trost, J. (2010) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Westlund, I. (2009) ”Hermeneutik” I Andreas Fejes & Robert Thornberg (red) *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber.

Widerberg, K. (2002) *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

www.vr.se (vetenskapsrådet).

BILAGA 1

3/2011

STUDIE SÖKER DELTAGARE: ”HUR BLEV DET FÖR SOCIONOMEN?”

”Jag söker respondenter till min D-uppsats. Studien ska fokusera på hur man ser på sin profession idag och de tankar man hade kring sin kommande roll som socialarbetare före examen. Den ska även inrikta sig på hur utbildningen motsvarar den verkliga yrkespraktiken.

Jag söker dig som har tagit Examen för cirka 3-5 år sedan, Som varit verksam inom Socionomyrket en tid och bor i Västra Götalands län.

Sänd gärna mail om du Är intresserad av att delta till:
tanja.jaa@hotmail.com

Intervjun kommer att Behandlas konfidentiellt och omarbetas så att du får full anonymitet.

Tanja Jääskeläinen”

BILAGA 2

Presentation av mig själv och studien.
Information om de forskningsetiska principerna
Tidsram: ca. 60 min.
Frågor till mig

Forskningsetiska principerna

Fyra huvudkrav

Informationskravet

Forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte.

Samtyckeskravet

Deltagare i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan.

Konfidentialitetskravet

Uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.

Nyttjandekravet

Uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål.

Frågeguide

Introduktion

Kunskap

Hur ser du på den kunskap du har fått genom socionomutbildningen?

Har den kunskapen varit tillräcklig för att möta kraven i arbetet?

Finns det kunskap som du saknade på utbildningen?

Vad är viktig kunskap för dig idag?

Vad tycker du om evidens-baserad kunskap?

Kan din arbetsgivare tillgodose dina behov då det gäller kunskap ex. fortbildning?

Hur ser du på steget mellan utbildningen och yrkeslivet då det gäller: att det sociala arbetet ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet? Anser du att dina beslut baseras på vetenskapliga grunder?

Profession

Vad tänker du kring socialt arbete och profession?

Hur ser du på din profession?

Är det bra att yrket blir mer professionaliserat?

Ser du några problem, fördelar med detta? Motivera

Vad är professionalitet för dig?

Hur vill du vara i din yrkesroll?

Hur överensstämmer detta med verkligheten?

Ser du dig själv som en professionell aktör i arbetet? Anser du att det finns goda förutsättningar till det?

Hur ser du på socialarbetarens status?

Vad har utbildningen betytt för dig?

Makt

Vad tänker du kring makt i ditt yrke?

Tänker du på din makt varje dag i ditt yrke? Berätta fritt

Anser du att makten är tydlig i din verksamhet? Pratar ni om den? Ser du några problem?

Anser du att makt var något som talades om tillräckligt på utbildningen? Berätta

Vad har du för förhållande till makt i ditt yrke? Kan du berätta om något konkret fall där makten var tydlig eller problematisk

Har du några funderingar kring makt och klient? Problematisera

Har begreppet makt fått en annan innebörd för dig idag än vad den hade under utbildningen?

Övriga frågor

Hur ser du på samspelet mellan dig och klienten?

Hur ser du på samspelet mellan dig, klient och den organisation du arbetar i?

Hur överensstämmer dina värderingar med den verkliga yrkespraktiken?

Hur vill/ville du vara i din yrkesroll? Vilka egenskaper tycker du är viktiga i yrket?

Tycker du att denna bild överensstämmer med hur du har det i verkligheten?

Berätta och utveckla

Har du några visioner/önskningar kring hur socialt arbete ska bedrivas?

Finns det något som du inte räknat med eller något som du mött i yrket som du inte funderade eller tänkte på innan du blev färdig socionom?

Något du vill lyfta fram som vi inte talat om kring ämnet?